

Sociální adaptace žáků při přechodu ze základní na střední školu

Darina Hajdučková

Bakalářská práce
2019

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Darina Hajdučková**
Osobní číslo: **H160029**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Sociální adaptace žáků při přechodu ze základní na střední školu**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti školního prostředí, sociální adaptace a období adolescence.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

WALTEROVÁ, Eliška a David GREGER a kol. Přechod žáků ze základní na střední školu. Pohledy z výzkumů. 1. vyd. Brno: Paido, 2009. ISBN 978-80-7315-179-9.

VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie: Dětství a dospívání. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. Vývojová psychologie: 2., aktualizované vydání. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1284-9.

KROWATSCHKEK, Dieter a Holger DOMSCH. Do školy beze strachu: Jak překonat obavy dětí z nepříjemných zážitků. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1767-5.

MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. Výchovné poradenství. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. ISBN 978-80-7478-34.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **10. ledna 2019**

Termín odevzdání bakalářské práce: **26. dubna 2019**

Ve Zlíně dne 10. ledna 2019

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně .....

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Téma mé bakalářské práce je Sociální adaptace žáků při přechodu ze základní na střední školu. Jedná se o období adolescence, která je pro člověka, dle mého názoru, jedno z nejtěžších období v životě. Bakalářská práce je rozdělena na dvě části. V teoretické části se zabývám fyzickými a psychickými změnami z dětství na dospělost, které v tomto období adolescenti prožívají. Také se věnuji sociálnímu chování adolescentů mezi vrstevníky i rodiči. Většinu práce však zaměřuji na samotný přechod ze základní na střední školu, volbu školy, psychosociální stres a jeho důsledky. Teoretická část je zpracována pomocí studia odborné literatury, analýzou, srovnáváním a syntézou. Cílem praktické části je zjištění sociálních problémů, které mají studenti při přechodu na střední školu. Položila jsem si otázku, co tyto problémy způsobuje a zda lze problémy ovlivnit. K tomuto kvantitativnímu šetření jsem použila dotazníkovou metodu. Respondenti jsou žáci prvních ročníků středních škol a středních odborných učilišť v Ostravě. Získaná data jsou zpracována v grafech a tabulkách.

Klíčová slova:

Adolescence, adolescent, adaptace, přechod, střední škola, student, první ročník, změna, sociální prostředí, socializace, stres

ABSTRACT

The theme of the bachelor thesis is the social adaptation of the students who changed from the primary to secondary school. The time of adolescence spent on the secondary school is the hardest time for people in my opinion. The bachelor thesis is divided into two parts. The theoretical part is dedicated to the physical and psychical changes of the young person attending the secondary school. It also includes section describing the social behavior by which the person interacts with the parents and the other students. Nevertheless, most of the thesis is about the actual change of the schools, choose of the type of school, psychosocial stress and its impact on the person. The theory is written with help of scientific and vocational books, by the analysis comparison and synthesis of sources. The aim of the practical part is to find out the possible social problems that are caused by the change of school. What causes the problems and whether it can be influenced these questions were questioned. The

method used in the practical part was the questionnaire. Questioned people were the students of the first year of secondary and vocational schools all over Ostrava city. The data gained were analyzed in graphs and tables.

Keywords:

Adolescence, an adolescent, adaptation, transfer, secondary school, student, freshman, change, social environment, socialization, stress

Ráda bych poděkovala vedoucímu bakalářské práce Mgr. Jakubovi Hladíkovi, Ph.D. za vedení práce, jeho rady, trpělivost a čas, který mi věnoval při řešení dané problematiky.

Děkuji všem respondentům, kteří se zúčastnili výzkumného šetření a poskytli mi potřebné informace pro zdárné vypracování mé práce.

A samozřejmě bych chtěla poděkovat všem ostatním, kteří mne podporovali a bez kterých by tato práce nemohla vzniknout.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 ADOLESCENCE.....	12
1.1 VÝVOJOVÉ ZMĚNY	13
1.1.1 Psychický vývoj adolescenta.....	14
1.1.2 Kognitivní vývoj adolescenta.....	14
1.1.3 Emocionalita adolescenta.....	15
1.1.4 Základní potřeby adolescenta.....	15
1.1.5 Fyzický vývoj adolescenta	17
1.2 SOCIALIZACE.....	18
1.2.1 Socializace v rodině	19
1.2.2 Socializace mezi vrstevníky.....	20
2 ADAPTACE.....	22
2.1 ADAPTACE NA STŘEDNÍ ŠKOLU.....	23
3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ADOLESCENTA.....	24
4 PŘECHOD ADOLESCENTŮ ZE ZÁKLADNÍ ŠKOLY NA STŘEDNÍ ŠKOLU	26
II PRAKTICKÁ ČÁST	28
5 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	30
6 CÍL VÝZKUMU.....	31
7 METODA SBĚRU DAT	32
8 VÝZKUMNÝ SOUBOR	33
9 VÝSLEDKY	35
10 SHRNUÍ VÝSLEDKŮ.....	45
ZÁVĚR	48
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	49
SEZNAM OBRÁZKŮ	52
SEZNAM GRAFŮ	53
SEZNAM PŘÍLOH.....	54

ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce je Sociální adaptace žáků při přechodu ze základní na střední školu.

Téma mi přijde velmi zajímavé, jelikož se jedná o období adolescence, která je pro člověka, dle mého názoru, jedno z nejtěžších období v životě. Jedná se o období, kdy lidské tělo a myšlení prochází změnou z dětství na dospělost. Mění se chování a jednání člověka, který psychicky i fyzicky dozrává. Během tohoto období žáci devátých tříd musí udělat zásadní rozhodnutí a položit si několik otázek, například jaké bude jejich budoucí povolání a kam bude jejich život směřovat. Na základě zodpovězených otázek se rozhodnout na jakou střední školu se vydají. Rozhodnutí, je pro adolescenta těžké a velmi zásadní z důvodu, že ovlivní jeho budoucnost, společenský život a pracovní příležitosti. Na adolescenty je vyvíjen tlak, se kterým se musí sami vyrovnat, ustát první životní zkoušku a udělat první velké, samostatné rozhodnutí.

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, jak rychle a jakým způsobem se adolescenti s touto změnou školního prostředí, opuštění starých kamarádů a zvyklostí, dokáží vyrovnat. Také bylo cílem zjistit, co se pro studenty při přechodu ze základní a střední školu všechno změnilo a jak hodnotí podle svého názoru nový kolektiv a nové učitele ve srovnání s bývalou školou.

Bakalářská práce je rozdělená na teoretickou a praktickou část. V teoretické části se věnuji základním pojmům, které jsou potřeba pro vypracování práce a přiblížení charakteristiky zkoumané skupiny. Zabývám se pojmem adolescence, psychickým i fyzickým vývojem člověka v období adolescence a jeho emocionální i vztahové stránce vůči okolí a jemu samému. Následně se věnuji pojmu adaptace, jelikož je to hlavní součást života každého dospívajícího jedince. Popisuji faktory, které adolescenty při výběru střední školy ovlivňují, a poslední kapitolu teoretické části věnuji samotnému přechodu ze základní na střední školu z pohledu výzkumů.

V praktické části své bakalářské práce popisuji kvantitativní šetření. Nejdříve zde definuji výzkumné otázky, na které bych ráda svým šetřením odpověděla. Popisuji cíl mého výzkumu, kterého chci dosáhnout a metodu sběru dat, kterou jsem pro jeho vypracování použila. Dále zde vymezuji výzkumný soubor a respondenty, kteří se mého šetření zúčastnili. Ke konci výzkumné části uvádím výsledky z šetření, které jsem vyhodnotila a zanesla do tabulek a grafů.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ADOLESCENCE

Pojem adolescence byl poprvé použit v 15. století. Je odvozen z latinského *adolescere*, což znamená dospívat, dorůstat (Muuss, 1989 in Macek, 2003).

Adolescence je určitá fáze života každého člověka. Jedná se o období mezi dětstvím a dospělostí, které navazuje na pubescenci. Lze ji charakterizovat jako druhou fázi dospívání. Každý adolescent vnímá toto období odlišně a jinou intenzitou. Průběh adolescence a celkové dospívání jedince je závislé na očekáváních, kulturních požadavcích a společenských podmínkách, ve kterých se adolescent nachází. Jedná se o období, kdy se dospívající jedinec hledá, přehodnocuje rozhodnutí, které udělal a vytváří si novou vlastní identitu. Snaží si vybojovat jemu přijatelné sociální postavení. V rozhodování, zodpovědnosti i povinnosti chce mít větší volnost a rozhodnutí dospělého bere neochotně (Vágnerová, 2012). Adolescence je považována za tzv. tranzitní období, což znamená, že dospívající jedinec není ani dospělým ani dítětem, z důvodu prozatímního neustálení sociálního statutu dospělosti (Taxová, 1987).

Existuje mnoho autorů, kteří se tímto pojmem zabývají, a proto má pojem mnoho definic a není zde přesně stanovené věkové rozmezí.

Macek dělí adolescenci na tři fáze:

- časnou adolescenci, v časovém rozmezí 10 – 13 let, pro kterou jsou charakteristické fyzické a biologické změny vedoucí ke schopnosti reprodukce,
- střední adolescenci, v časovém rozmezí 14 – 16 let, ve které je hlavním cílem osobní identita,
- pozdní adolescenci, v časovém rozmezí 17 – 20 let, ve které se prohlubuje sociální identita a dochází ke změně postavení ve společnosti (Macek, 2003).

Podle Vágnerové (2000) nastává adolescence v období od 15 do 20 let a je zde variabilita v sociální, psychické i somatické oblasti. Langmeier s Krejčířovou (2006) zase vymezují adolescenci v časovém rozmezí od 15 do 22 let. V období adolescence chce být jedinec považován za již dospělého člověka, avšak jeho chování tomu ve většině případů neodpovídá, proto je často považován ještě za dítě. Postupně jsou však na adolescenty kladeny větší nároky jako třeba zodpovědnost, výkon, cílevědomost, apod.

Podle Ericksona (1968, in Macek, 2003) probíhá ontogenetický vývoj v osmi fázích. V každé fázi vznikají nové vlastnosti a jevy a jejich přechod z jedné etapy do druhé může být chápán pozitivně či negativně, podle splnění vývojového úkolu dané etapy.

Stadium vývoje							
Útlé dětství	2. Ranné dětství	3. Předškolní věk	4. Školní věk	5. adolescence	6. Ranná dospělost	7. Dospělost	8. Zralý věk - stáří
důvěra vers. nedůvěra				perspektiva vers. zmatek			
	autonomie vers. nejistota			sebejistota vers. vys. sebeuvěd.			
		iniciativa vers. vina		experimentování vers. fixace			
			kvalita vers. podřazenost	učení se vers. neschopnost			
				identita vers. zmatek			
				sex. polarizace vers. bisexualita	intimita vers. izolace		
				vedení a řízení vers. zmatek		produktivnost vers. stagnace	
				ideol. závazek vers. zmatek			integrita vers. nevyrovnanost

Obrázek č. 1 Epigenetický diagram (upraveno podle Eriksona, 1968, in Macek, 2003)

Adolescence je pátým stádiem životního cyklu. Vývojovým úkolem je zde vytvoření identity vlastního já, tzv. ego-identity. V tomto stádiu se však kromě vytváření identity vlastního já, rekapitulují přechodí etapy vývoje. Diagonální řada popisuje vývojové úkoly jedince během celé ontogeneze (Macek, 2003).

1.1 Vývojové změny

V tomto období dochází u jedince ke změnám biologickým, psychickým i sociálním, přičemž všechny změny, ke kterým dochází, spolu navzájem souvisí. Z biologického

pohledu se jedná o změny těla - období pohlavního dozrávání a dokončení tělesné proměny. Největší změnou v období adolescence jsou však změny sociálního postavení ve společnosti a změny osobnosti jedince, jeho myšlení, vnímání atd. Jedinec v tomto období začíná svůj sexuální život, který je spíše nepravidelný. Sexuální život má pro jedince velký význam, protože ovlivňuje jeho sociální i emoční vývoj (Vašutová, 2005). Adolescenti mají velkou potřebu pro navazování trvalých vztahů (Vágnerová, 2000). Vztahy v rodině se postupně zklidňují a stabilizují.

1.1.1 Psychický vývoj adolescenta

Během dospívání u jedinců dochází ke změnám ve způsobu uvažování, k emoční labilitě, stabilizaci sebekontroly, zodpovědnosti i vytrvalosti. Podle Piageta dochází mezi 7. a 12 rokem života k utváření konkrétních operací, což znamená, že dítě začíná logicky přemýšlet nad událostmi a objekty a dělit předměty dle typických znaků jako například velikostí a rozměrů. Od 12 let dochází k utváření formálních operací, což znamená, že adolescent začíná logicky přemýšlet nad abstraktními pojmy a abstrakcí budoucnosti (Strnadová, 2009). Pro dospívajícího jedince je typické přemýšlet o tom, jaký by svět mohl, případně měl být. Chce řešit a poznávat problémy. Je schopný flexibilně používat nové možnosti řešení, je schopný kritiky i sebekritiky a umí přiznat chybu. Dospívající hypoteticky přemýšlí nad možnostmi, které jsou reálné, ale také nad možnostmi, které reálné nejsou a není pravděpodobné, že by nastaly. Aktuální realita je pouze jedna z variant (Vágnerová, 2008).

Morální vývoj v období adolescence je hlavně obdobím konvenční morálky, která je založena na principech odvozených z jednání lidí v okolí jedince a okrajově obdobím postkonvenční morálky. Pojem postkonvenční morálka je osobním zvnitřněním a individuálním pojetím svobody a spravedlnosti, založené na zodpovědnosti (Macek, 2003).

1.1.2 Kognitivní vývoj adolescenta

Změny kognitivního vývoje v období adolescence jsou výsledkem zrání a učení dospívajícího. Adolescent se může rozvíjet, pokud je dostatečně vyzrálý a má potřebné zkušenosti. Přejchod z dětství do adolescence znamená výraznou změnu uvažování člověka. Děti svět poznávají a snaží se jej pochopit, ale dospívající přemýšlí o tom, jak by svět měl vypadat. Lze soudit, že adolescenti uvažují abstraktním myšlením. Hlavní rozdíly mezi myšlením dítěte, které používá konkrétní logické operace, a adolescentem, který používá

formální logické operace, je důraz uvažování o možnostech řízení a systematické uvažování. Uvažování o možnostech řízení znamená, že adolescenti jsou schopni si představit možnosti reálné, ale i imaginární. Stále hledají lepší varianty. Systematickým uvažováním je představa, kterou adolescent chce systematicky potvrdit nebo vyloučit. Adolescenti uvažují a hledají řešení v neexistujících možnostech, zatímco děti přemýšlí nad konkrétními možnostmi. Rozdíl v přemýšlení dětí a adolescentů je tedy zásadní. Hypotetické uvažování adolescentů je přínosem, i když jejich myšlenky nejsou realizovatelné. Rozvíjí se tím jejich fantazie i tvořivost a procvičují si kompetenci (Vágnerová, 2000).

1.1.3 Emocionalita adolescenta

Emocionalita adolescenta se v jednotlivých obdobích projevuje odlišně, jelikož v citovém prožívání jsou velké výkyvy. Dospívající je více náladový a labilní, což vede k důsledku, že ztrácí svou citovou jistotu a stabilitu. Řekli bychom, že je svým chováním rozladěn. Jelikož jsou tyto emociální výkyvy pro dospívajícího nepříjemné, začíná se ptát sám sebe, co se s ním děje a proč se cítí, tak jak se cítí.

Dospívající může být více impulzivní a nedokázat se zcela ovládat, což vede ve většině případů ke konfliktům s rodiči, učiteli nebo vrstevníky. Často se v tomto období objevuje vztahovačnost, negativismus, agresivita, hostilita a uzavřenost. Adolescent se snaží neprojevat city a problémy vyhodnocuje přehnaně a závažněji než ve skutečnosti jsou. Přibývá negativních pocitů, pocit nejistoty a horší sebehodnocení. Z důsledku negace adolescenti často utíkají z reality do fantazie, kde prožívají ve své vlastní hlavě role, které ve skutečném světě hrát nemohou.

Na konci období adolescence se hormony v těle vyrovnají, což znamená, že se stabilizuje emoční prožitek, sníží se náladovost i citová labilita a organismus se adaptuje na pohlavní dospělost (Vágnerová, 2008).

Emocionalita je velmi ovlivněná výchovou, sociálními a kulturními faktory, proto se emoční průběh u adolescentů individuálně liší a má jinou intenzitu.

1.1.4 Základní potřeby adolescenta

Změny uvažování ovlivňují i základní potřeby jedince, a proto se jejich uspokojování v období adolescence mění (Vágnerová, 2008). Lidské potřeby se dělí na primární, mezi které patří například spánek, jídlo, teplo atd., a sekundární, které souvisí se společenským

vědomím a vznikají v průběhu socializace a začleňování jedince do společnosti (Strnadová, 2009).

Obrázek č. 2 Maslowova pyramida potřeb (Filozofie úspěchu, online, 2012)

S použitím Maslowovy hierarchie potřeb, kde základnu tvoří základní a fyziologické potřeby, což znamená spánek, pití, jídlo atd. lze tvrdit, že dospívající jedinci ve většině případů tyto potřeby uspokojují (Vágnerová, 2008).

V druhém stupni Maslowovy pyramidy je potřeba bezpečí a pocitu jistoty. Jedná se o vázané potřeby s aktuálními prožitky a zkušenostmi z minulosti. V období adolescence jedinec začíná přemýšlet nad svojí budoucností. To jej vede k pocitu nejistoty a láká ho zkoušet nové věci, které nejsou zahrnuty v jeho dosavadních zkušenostech. Tento pocit bezpečí a jistoty, který je zanesen v druhém stupni, by měla pro adolescenta zajišťovat rodina (Vágnerová, 2008).

Třetím stupněm pyramidy je láska, přijetí a spolupatříčnost. Jedná se o potřeby, které jsou zejména v dospívání velmi důležité. Splněním této potřeby u dospívajícího se naplňují pocity, že někde patří, je podporován a milován, proto je důležitá komunikace s rodinou, vrstevníky a celkově společností v jeho okolí. Dospívající chtějí být přijímáni takoví, jací ve skutečnosti jsou. Pokud nedojde k naplnění této potřeby, mohou se u dospívajícího vyskytnout pocity osamělosti, deprese a úzkosti (Vágnerová, 2008).

Čtvrtý stupeň pyramidy je potřeba uznání a úcty. Adolescent chce být užitečný, a proto vyžaduje uznání od rodičů, spolužáků a dospělých. Má potřebu cítit, že je přijímán, respektován, ale rovněž touží po sebeúctě. V případě, že tyto potřeby nebudou uspokojeny, dochází u adolescenta k nízké sebedůvěře a pocitům méněcennosti (Vágnerová, 2008).

Posledním pátým stupněm a vrcholem pyramidy je potřeba seberealizace. Jedná se o potřebu, která souvisí s myšlenkami jedince o jeho budoucnosti. Seberealizace se rozšiřuje na budoucnost z přítomnosti a již není zaměřena pouze na aktuální uplatnění a úspěch (Vágnerová, 2008).

1.1.5 Fyzický vývoj adolescenta

Fyzický vývoj jedince prochází zejména v období adolescence významnou změnou. Vzhled dospívajícího se často výrazně mění, což kromě viditelných změn způsobuje i různé psychické procesy. Dochází zde ke zklidňování vývoje a ukotvování změn, ke kterým docházelo v přechodném období. Tělesný vývoj jedince končí. Po šestnáctých až sedmnáctých narozeninách mozek dozrává a ustaluje se (Vašutová, 2005).

Velmi důležitý je pro adolescenta jeho vzhled, který srovnává s ostatními vrstevníky a posuzuje ho podle hodnocení jiných. Srovnávání vzhledu s ostatními vrstevníky u dospívajících podporují mimo jiné sociální sítě, média, televize apod. Dívky věnují svou pozornost postavě, zda nejsou korpulentní nebo nemají mnoho mužských rysů. Chlapci jsou zejména nespokojeni v případě, že vypadají málo mužně, mají chabé svalstvo, vysoký hlas, úzká ramena nebo jemnou pleť (Říčan, 2004). Vzhled začíná být prostředkem pro dosažení požadovaného sociálního postavení a může být pro dospívajícího oporou sebedůvěry, která je zvlášť v tomto období velmi důležitá. Celá fyzická proměna je ovlivněna genetickou a dědičnou dispozicí a také hormony, které působí v období adolescence ve velké míře. Tělesné a psychické změny jsou individuální a nemusí probíhat zároveň, ve stejném tempu. Může se stát, že v případě rychlejšího tělesného zrání není duševně infantilní jedinec schopen změny přijatelným způsobem zvládnout (Vágnerová, 2000).

Hlavní změnou v období adolescence jsou růstové změny a zmožnění svalů. Díky zvýšené hormonální činnosti dochází k vývoji primárních a sekundárních znaků, kterými se vytváří sexuální rozdíly mezi dívkami a chlapci. Vzniklá rovnováha mezi vzruchem a útlumem v centrální nervové soustavě vede k upevnění podmíněných reflexů. V období střední adolescence se také rozvíjí rychlostní schopnosti, kterou způsobuje plasticita nervového systému (Perič, 2004).

Tělesný růst je výraznější u chlapců, než u dívek. Chlapci v průměru mezi patnáctým a osmnáctým rokem vyrostou o 7 cm, avšak dívky pouze 1-2 cm. V adolescenci mizí neobratnost a zlepšuje se koordinace končetin. Mezi chlapci a dívkami narůstají změny jejich těl. Chlapcům mohutní svalstvo a dívkám se zaobluje postava růstem boků a ňader (Vágnerová, 2000).

1.2 Socializace

Socializace člověka začíná už od kojeneckého věku, kdy vzniká vztah mezi matkou a jedincem, avšak proces socializace probíhá celý lidský život. Jsou období, kdy se člověk musí socializovat více a učit se věci, které neuměl, a období, kdy se socializuje méně. Člověk si během svého života osvojuje formu chování, jazyk, hodnoty, kulturu a jednání. Socializace probíhá sociálním učením, komunikací a interakcí, kdy se jedinec začleňuje do společnosti. Helus (2007) definuje socializaci jako proces vývoje a utváření člověka působením sociálních vlivů a aktivit, kterými na ně reaguje. Proces socializace probíhá zejména v rodině, mezi kamarády, vrstevníky, ale i ve škole a práci. V období adolescence si jedinec osvojuje sociální roli a způsoby chování. Musí se svépomocí vyrovnat s požadavky, před které je postaven (Havlík a Kořa, 2002). Celý proces socializace zanechává na člověku stopy a zážitky, které jej v budoucnu ovlivňují. Často se stává, že jsou na adolescenta kladeny příliš vysoké nároky a těžké úkoly, které sám nezvládá (Taxová, 1987). Pokud dospívající jedinec má problém se socializovat z důvodu vrozených dispozic nebo vlivu prostředí, může se u něj projevit delikventní chování (Nakonečný, 1999).

Jedná se o období, ve kterém se dospívající osamostatňuje a rozšiřuje své sociální vztahy. Na jednu stranu sice dochází k osvobození od rodičů, ale na druhou stranu dochází k navazování nových a pro jedince důležitých vztahů s vrstevníky (Langmeier a Krejčířová, 2006). Osvobození od rodičů však často znamená i změnu vztahu k nim samotným. Dospívající po osvobození začínají své rodiče kritizovat, protože jejich způsob života a jejich hodnoty jsou podle nich ubohé, někdy až prázdné, a vzájemný vztah, který mezi sebou mají, považují za faleš a přetvářku (Vágnerová, 2012).

Helus (2007) tvrdí, že bez psychických procesů, které vytvářejí vnější socializační prostředí, socializace osobnosti vůbec neproběhne.

- Prvním socializačním mechanismem je raná symbiotická vazba. Jedná se o vazbu, která vniká v počátcích života jedince, v prvních dnech, týdnech a měsících, mezi matkou a dítětem.
- Druhým socializačním mechanismem je zvnitřňování na základě identifikace. Druhá fáze socializace probíhá od konce dvou let jedince. Jedná se o období, kdy se jedinec učí používat slovo „já“. Jedinec začíná mít touhu po osamostatnění a vlastním rozhodování, což mu však okolí nedopřává. Zvnitřňováním se v tomto případě myslí to, že si jedinec pravidla a normy, které kolem sebe má, přivlastňuje a považuje je za své. Identifikací se myslí veitřňování jedince do druhých.
- Třetím socializačním procesem je učení zpevněním. Jedná se nejdůležitější proces celé socializace. Proces se dělí na dvě skupiny, a to kladné nebo negativní zpevnění.
  - Kladné zpevnění jsou odměny, které jedinec dostává v případě, že jeho chování je pro okolí správné a přijatelné, aby se zvýšila pravděpodobnost tohoto chování i do budoucna.
  - Negativní zpevnění jsou sankce, které jedinec dostává v případě, že jeho chování je pro okolí nepřijatelné, nevhodné či nepříjemné, aby se pravděpodobnost tohoto chování do budoucna snížila.
- Čtvrtým socializačním procesem je učení kognitivně sociální.

1.2.1 Socializace v rodině

Socializace v rodině je nejdůležitější pro jedince v předškolním věku. Jedná se o období, kdy se vyvíjí základní rysy, vlastnosti a jednání osobnosti. Jedinec v předškolním věku si osvojuje první sociální zkušenosti, ze kterých čerpá po celý zbytek svého života. Vazby, které si dítě v rodině od narození vytvoří, mají na jedince velký vliv po celé období adolescence. Rodina jedinci poskytuje citovou jistotu, lásku, útočiště, pocit bezpečí a oporu v každé situaci (Krejčířová a Langmeier, 2006).

V období adolescence se jedinec snaží osamostatnit, oddálit od rodiny a jsou pro něj důležitější jeho vrstevníci. Pro adolescenta je velmi důležité patřit do skupiny svých vrstevníků. Všichni členové skupiny se navzájem ovlivňují a sdílí své názory. I když skupina je pouze ambivalentní a v momentální chvíli mu nahrazuje rodinu (Vágnerová, 2012).

Vágnerová (2012) tvrdí, že způsob života rodičů se adolescentům jeví uboze, a proto se svým rodičům podobat nechtějí. Přesto Macek (2003) svými výzkumy poukazuje na podobnost adolescentů více svým rodičům než kamarádům.

Existují však i opačné situace, kdy se adolescent zcela distancuje od svých vrstevníků, protože se obává ze ztráty vztahu mezi ním a jeho rodiči. I přes rozdílné názory dospívajících a rodičů, je mezi nimi stále kladný vztah a rodiče jsou adolescentům oporou. Během dospívání tak dochází pouze ke změně citového vztahu mezi rodiči a adolescentem na vyrovnanější vztah (Krejčířová a Langmeier, 2006).

1.2.2 Socializace mezi vrstevníky

Význam vrstevníků v období adolescence výrazně vzrůstá, protože jsou důležitou emoční a sociální oporou. Je to z důvodu osamostatňování adolescentů od rodičů. Dospívající jedinci se se svými vrstevníky v mnoha ohledech ztotožňují. Vztahy mezi nimi mohou uspokojovat potřebu jistoty, bezpečí a uspokojení, kterou dospívající v tomto období vyhledávají jinde než v rodině. Také poskytují psychickou potřebu stimulace, smysluplného učení a prestiže. Vrstevnické skupiny adolescentů mají své vlastní hodnoty, ideály a normy. Jedná se o velmi těžko zastupitelný vztah, který svým členům poskytuje sdílení vlastních názorů, pocitů a vzorců chování. Pokud se adolescent do skupiny začlení, dostává pocit vlastní hodnoty, ovládat vlastní život a získává sociální status. Vrstevnické skupiny jsou velmi důležité pro vytvoření vlastní identity jedince (Macek, 2003). Skupina jedinci vytvoření vlastní identity ulehčuje, pomáhá mu překonat nejistoty a poskytuje mu tzv. skupinovou identitu, která mu zvyšuje pocit sebejistoty a sebevědomí a snižuje jeho individuální zodpovědnost. Členové skupiny mezi sebou sdílejí své zkušenosti, chování, pocity i názory a vzájemně se napodobují (Vágnerová, 2012).

Důležitějšími a častějšími jsou přátelství mezi dívkami než chlapci. Přátelství mezi dívkami vyniká otevřenou komunikací, upřímností a důvěrou. Mezi 14 až 16 rokem se dívky bojí odmítnutí, a proto se velmi emocionálně, ve svém vzájemném vztahu, vyjadřují. Následně se od 17 let dozráváním jejich pohlavní identity začínají více sbližovat s chlapci. Oproti tomu je přátelství mezi chlapci spíše kolektivní a hodnoty jejich vztahu jsou založeny na výkonu, respektu, sociálních dovednostech a postojích. Chlapci oceňují originalitu, otevřenost, sílu osobnosti a smysl pro humor. Není příliš časté, aby v období dospívání bylo přátelství mezi chlapcem a dívkou. Pro jedince bez sourozence opačného pohlaví však může být velmi důležité (Macek, 2003).

Základním projevem psychosexuálního vývoje adolescentů je navazování partnerských vztahů. Zatímco v období pubescence se jednalo pouze o erotické vztahy z důvodu ujištění se o vlastní přitažlivosti a ceně, v období adolescence začínají partnerské

schůzky znamenat více, sdělování si vzájemných pocitů, prožitků a intimní fyzický kontakt (Langmeier a Krejčířová 2006). Jelikož většina adolescentů není dostatečně vyzrálá pro trvalý partnerský vztah, jsou jejich vztahy experimentálního charakteru čímž získávají nové zkušenosti (Vágnerová, 2000).

Pokud jedince do žádné skupiny nepřijmou, hledá dospívající jiný způsob, jak uspokojit svoji potřebu a být do skupiny přijat. Může se proto stát, že se adolescent začne ostatním vnucovat, uplácet je, lichotit nebo přijme roli otroka či šaška tzn. začne akceptovat kohokoliv, kdo jej přijme. V horším případě může neuspokojení potřeby způsobit nedostatečný rozvoj identity dospívajícího, což může vést k delikvenci, sociální izolaci, agresivitě nebo užívání návykových látek (Vágnerová, 2012).

2 ADAPTACE

Na pojem adaptace a jeho význam lze nahlížet z různých úhlů. Problémem se zabývá velké množství autorů z pohledu různých věd o člověku. Obecně se adaptací chápe schopnost jedince přizpůsobit se. Paulík (2010) definuje adaptaci procesem, ve kterém se jedinec vyrovnává se všemi nároky, které jsou na něj ve spojitosti s prostředím obecně kladeny a zároveň mu umožňuje hledání nových způsobů chování a podmínek, kterým může přizpůsobit již osvědčené adaptační mechanismy. Jedlička (2015) tvrdí, že adaptace je základní charakteristika lidské existence a hnací síla duchovního růstu.

Původně se problematika adaptace rozvíjela v biologii a následně postupně pronikala do dalších věd, například sociologie, psychologie, pedagogiky aj. (Rymeš, 1985). Z hlediska biologie je adaptace považována za reakce na fyzické, sociální a chemické změny prostředí (Rymeš, 1985). Z fyziologického hlediska je adaptací asimilace související s přeměnou látek v těle a akomodace související s přizpůsobením tělesných orgánů okolním podnětům (Mayerová a Růžička, 1998). Z hlediska psychologie je adaptace chápána podobně jako v biologii, s tím rozdílem, že asimilace a akomodace jsou funkční a determinovány smyslovým vnímáním, souhrou činností nebo motorikou, oproti biologii, kde se jedná o hmotnou přeměnu (Langmeier a Krejčířová, 2006). Z hlediska sociální psychologie se rozlišuje sociální adaptace a socializace. Socializace znamená, že jedinec se socializuje vzájemným stykem s druhými lidmi, čili aktivním působením společnosti na jedince. Naproti tomu sociální adaptací se myslí, vztah mezi člověkem a jím vykonávanou činností (Mayerová a Růžička, 1998).

Adaptace má souvislost s vytvářením osobnosti člověka. Proces adaptace a jeho rychlost je závislý na pocitech a spokojenosti jedince. Novorozenec nemá mnoho vrozených reflexů a instinktů, oproti tomu dospělý člověk má vyspělý a rozmanitý systém psychických vlastností. Lze tedy vidět, že každý jedinec prochází vývojem od jednoduchých adaptačních procesů až k těm složitějším a komplexním procesům. Psychika každého jedince je ovlivněna kulturním prostředím a životními podmínkami, které vyžadují specifické způsoby adaptace (Nakonečný, 1998).

Adaptace může být krátkodobá, aktuální nebo dlouhodobá. Můžeme ji hodnotit pozitivně nebo negativně. Může být spontánní. Může se jednat o adaptaci jedince, ale také celé skupiny. Jelikož je adaptace velmi rozmanitá, jedinec ji snáší individuálně, podle toho, jaké jsou aktuální možnosti, podmínky a osobnost člověka. Pokud člověk sociální adaptaci

nezvládá, ocitá se v neustálém prostředí konfliktů a napětí, což může vést k poruchám duševního i fyzického zdraví (Mayerová a Růžička, 1998). Vyskytujícími poruchami adaptace může být obava, úzkost, deprese, pocit neschopnosti a málo cennosti, zloba a agrese a snížení výkonnosti (Paulík, 2010).

2.1 Adaptace na střední školu

Od narození se jedinec adaptuje několikrát - na prostředí mateřské školy, základní školy a nyní i na prostředí střední školy. Pokaždé při změně prostředí mu do života vstupují nové osoby, jedinec si vytváří nové vztahy, akceptuje novou autoritu a plní vyšší požadavky a společenské normy (Čačka, 2000).

Školní třída je formální a na určitý čas vytvořena skupina školní institucí. Řídí se vnitřními pravidly, které jsou specifikované ve školním řádu. Žáci jsou ve třídách rozdělení dle zaměření a oboru, který studují. Každá třída je malá sociální skupina, která je tvořena žáky, podobného věku. Žáci se liší pohlavím, úrovní jejich vývoje, osobností, cíli, studijními výsledky, zdravotním stavem, ekonomickou situací v rodině, kulturním původem, mimoškolními aktivitami, schopnostmi, motivací k učení a sociálními vztahy (Mareš, 2013).

Žáci při přechodu na střední školu jsou vystaveni tlaku ze strany vyučujících i rodičů, což pro žáka je velmi stresující. Učiva je více, je těžší, nároky na žáky jsou vyšší a požaduje se od nich samostatnost, dospělé a odpovědné chování. Často se proto stává, že po změně školy se jedinci zhorší školní výsledky. Nároky na dospívající, které se změnilo, prověřují a zároveň rozvíjí jejich odolnost při stresových situacích (Paulík, 2010).

K tomu, aby se žáci při změně školy lépe a rychleji adaptovali a začlenili do kolektivu, vznikly adaptační kurzy. Adaptační kurzy jsou vhodné pro první ročníky všech typů škol. Většinou se jedná o pár denní akci, která se koná na začátku, nebo před začátkem, nového školního roku. Podstata adaptačního kurzu spočívá v seznámení a navázání přátelských vztahů mimo školní prostředí (agentura Wenku, online).

3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ADOLESCENTA

Adolescenty při volbě střední školy ovlivňuje mnoho vnitřních i vnějších faktorů. Volbu výběru školy mohou ovlivnit zájmy žáka, očekávání, výchova, rodiče, prostředí, osoby z okolí apod. Lze je rozdělit na individuální a sociální faktory, mezi které patří sociální okolí adolescenta, jako jsou přátelé, rodina a učitelé.

Mezi individuální faktory patří předpoklady, dovednosti, schopnosti a vědomosti adolescenta. Aby byla budoucí profese pro jedince vhodná, je nutné, aby jeho schopnosti byly v souladu s jejím vykonáváním. Předpokladem pro budoucí povolání jsou intelektové předpoklady a volní předpoklady, čímž se myslí, úsilí a píle jedince. Dovednosti dělíme na senzomotorické, například psaní, kreslení, střihání, aj., intelektové dovednosti, které jsou potřeba pro řešení úkolů a sociální dovednosti, kterými působí na své okolí. Preferencí může být pro jednotlivce něco, čemu dává přednost. Při volbě střední školy se jedinec může rozhodovat podle činnosti, kterou by v budoucím povolání vykonával, předmětu, který by vyhotovoval, prostředkům, se kterými by pracoval a prostředí, ve kterém by pracoval (Hlad'o a Michalicová, 2014).

Přátelé, jako sociální faktor při výběru školy, mají významnou roli v životě každého adolescenta a v některých případech může mít pro jedince jejich vliv pro volbu povolání větší váhu než rodiče. Podle výzkumu Trhlíkové a Eliáškové (2009 in Walterová, Greger a kol., 2009) odpovědělo 35 % dotazovaných, že při rozhodování výběru školy je nejvíce ovlivnili kamarádi.

Rodiče, jako sociální faktor při výběru školy, mají ve většině případů největší vliv na volbu školy. Pro svého potomka, chtějí povolání, ve kterém bude mít vysoký výdělek, proto chtějí, aby žák dosáhl co nejvyššího vzdělání. Při výběru školy jsou adolescentovi oporou a radí mu, proto se na ně adolescenti obracejí častěji, než na kohokoliv jiného, když potřebují pomoc. Důležitá je úroveň vzdělanosti rodičů a ekonomická situace v rodině, protože je sociologickými výzkumy dokázáno, že adolescenti s vyšším vzděláním rodičů a vhodnou ekonomickou situací jsou ambicióznější a cílevědomější než adolescenti ze skromnějších rodin (Trhlíková a Eliášková, 2009 in Walterová, Greger a kol., 2009).

Učitelé žáky pozorují a jsou s nimi každý den v kontaktu, proto jsou schopni zjistit jejich manuální a intelektové dovednosti a doporučit jim vhodné zaměření, kterým by se žák měl vydat (Stodůlková a Zapletalová, 2011). Jejich vliv na výběr školy je však minimální. Podle Walterové, Gregera a kol. (2009) jsou rodiče názoru, že škola nedostatečně podporuje

žáky při výběru a přechodu na střední školu, proto stále stoupá počet adolescentů, kteří navštěvují doučování pro přípravu na střední školy a přijímací zkoušky.

Kromě zájmů adolescenta a vlivu přátel, učitelů a rodičů je dalším podstatným faktorem, který vliv výběru střední školy ovlivňuje školní prospěch žáka. V případě žáka s výborným prospěchem nebo jedince s všeobecným nadáním je vhodné zvolit pro následující studium gymnázium. Znamená to oddálení zaměření se na volbu budoucího povolání (Walterová, Greger a kol. 2009).

Adolescent však může být ovlivněn také negativními faktory, jako je nedostatečné sebezpoznání, málo informací, krátkodobá orientace nebo neznalost školního systému (Walterová, Greger a kol. 2009).

Jedinec je však ovlivňován volnou povolání již od dětství. Ve školce si děti hrají a povídají na téma různých oblíbených profesí. Samozřejmě je také ovlivňuje povolání rodičů a prarodičů nebo sledování práce hasičů či popelářů. Získávají tak základní informace o různých profesích, aniž by to tušily (Hlad'o a Michalicová, 2014).

4 PŘECHOD ADOLESCENTŮ ZE ZÁKLADNÍ ŠKOLY NA STŘEDNÍ ŠKOLU

Přechodem adolescentů ze základní na střední školu se mnoho autorů nezabývá. Před adolescencí, v období pubescence si každý jedinec představuje, přeje a sní o svém budoucím povolání. Profese je v tomto období pouze předmětem fantazie. Sny, přání a fantazie v pubescenci neberou v potaz požadavky ani schopnosti, kterou jsou pro profesi nutné (Vašutová a kol., 2010).

V období adolescence je klíčovým obdobím poslední ročník základní školy, jelikož se rozhodují o následujícím vzdělávání a s tím i spojeným budoucím povoláním. Jedná se o základní životní úkol a zlomový okamžik každého adolescenta, který ovlivní jeho budoucí život – pracovní pozici, osobní život i sociální postavení ve společnosti. Pro adolescenta začíná ukončením základní školy nová etapa života a bude muset se začít sám rozhodovat dle svého uvážení. Je to období, kdy lidé s adolescentem přestávají jednat jako s dítětem, ale již jako se skoro dospělým člověkem. Volbu střední školy nelze považovat za jednorázovou záležitost. Jedná se o výsledek dlouhodobého procesu rozhodování, který je ovlivňován různými kladnými i zápornými faktory a okolnostmi (Walterová, Greger a kol., 2009). Jedinec v období adolescence není dostatečně vyzrálý pro volbu povolání, protože se stále formuje. Proto je pro něj rozhodnutí volby střední školy velmi těžké. Správný výběr střední školy a oboru, který bude po základní škole studovat je důležitý nejen pro profesi, který jej bude naplňovat, ale také pro jeho seberealizaci a stabilitu. Podle výzkumu je zřejmé, že volba střední školy byla adolescenty zvolena hlavně dle jejich zájmů a pracovního uplatnění (Trhlíková a Eliášková, 2009 in Walterová, Greger a kol., 2009). S volbou zvolení vhodné oboru mohou jedinci kromě přátel, rodičů a učitelů základní školy mohou pomoci také další instituce – Pedagogicko-psychologická poradna nebo Informační středisko ÚP. Pokud si adolescent svobodně nevybere obor, který chce studovat, může docházet z jeho strany k rezignaci učení, ztráty zájmu a motivace (Říčan, 2004 in Ehlová, 2016).

Přechod ze základní na střední školu pro adolescenty znamená změnu prostředí, nové vrstevníky i učitele, změny v učebních postupech a zvýšení nároků (Krejčová, 2013). Změna školy je pro většinu adolescentů velmi stresující, musí se učit komunikovat s novými vrstevníky i učiteli a respektovat je. Začínají se na ně klást nové nároky, proto se často vyskytují problémy se zvládnutím učiva a zhoršení prospěchu. Příčinou mohou být nesprávné

techniky učení a nedostatečné studijní návyky, protože žáci nejdou zvyklí si čas zorganizovat tak, aby se pravidelně a systematicky učili (Ehlová, 2016). Adolescenti mohou mít problémy se začleňováním se do kolektivu, což u nich vyvolává pocity nejistoty a méněcennosti a způsobuje změnu chování (Kohoutek, 2002 in Ehlová, 2016). V situaci, kdy adolescent nezvládá učivo nebo si nerozumí s kolektivem, se stává, že odchází ze střední školy a přechází na jinou střední školu. Nejedná se o nijak významný problém, jelikož většina adolescentů přestupují na jinou školu bez přerušení a ve více jak v polovině případů se to děje již v prvním ročníku (Trhlíková a Eliášková, 2009 in Walterová, Greger a kol., 2009). K tomu, aby adolescenti přechod na střední školu zvládali lépe, je vhodné, aby učitelé měli k žákům individuální přístup, a aby ve škole byla pro žáky k dispozici odborná pomoc v podobě výchovného poradce nebo školního psychologa. Důležitá je samozřejmě také opora v rodině (Paulík, 2010).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části bakalářské práce se zaměřuji na adaptaci žáků při přechodu ze základních škol na střední školy. Konkrétně se zaměřuji na faktory ovlivňující již samotný výběr střední školy, následnou sociální adaptaci, seznámení a navazování nových vztahů s novými spolužáky, učiteli. Také se zajímám o sdílení případných problémů, které žáci v nové škole mají. Analýza faktorů ovlivňující dospívající jedince bude provedena kvantitativním výzkumem pomocí anonymních dotazníků, které respondenti vyplnili dle svého uvážení. Výsledky získané z dotazníků jsou vyhodnoceny pomocí výpočetní techniky a zobrazeny grafy. Získané a zpracované výsledky mají poskytnout názory samotných studentů, jak tento přechod vnímají.

5 VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Níže uvedené výzkumné otázky představují myšlenkový proces pro vyhodnocení poznatků získaných z anonymních dotazníků. V 10. kapitole bakalářské práce budou tyto otázky zodpovězeny.

Jaké faktory studenty ovlivňují při výběru střední školy?

Cílem výzkumné otázky je zjistit, jaké faktory studenty při výběru střední školy ovlivňují. Zda jsou důležitým faktorem v jejich výběru rodiče, kteří rozhodnou, na jakou školu jejich dítě nastoupí nebo třeba kamarád, který si vybere svoji vysněnou školu a žák jde na školu společně s ním. Také mě zajímá, zda je pro studenty důležitá vzdálenost školy od trvalého bydliště.

Jsou ženy více ovlivněny okolím při výběru střední školy?

Cílem výzkumné otázky je, zda jsou ženy více ovlivnitelní než muži či naopak. Jaké pohlaví se rozhoduje dle svého úsudku, případně kdo je ten faktor, který určité pohlaví ovlivňuje více, a který méně či vůbec.

Adaptují se na nové spolužáky lépe ženy?

Cílem výzkumné otázky je zjistit, zda pohlaví ovlivňuje adaptaci na nové sociální prostředí. Zda muži nebo ženy dokáží lépe vycházet se svými vrstevníky.

Jak rychle se studenti dokáží adaptovat na nové sociální prostředí?

Cílem výzkumné otázky je zjištění jak rychle se dokáží studenti adaptovat na nové sociální prostředí a zda pohlaví ovlivňuje rychlost adaptace v novém sociálním prostředí.

Jakým způsobem studenti řeší kolektivní a studijní problémy?

Cílem výzkumné otázky je zjistit, s kým je pro studenty příjemnější řešit kolektivní a studijní problémy a kolik studentů se s těmito problémy potýká. Také chci zjistit, zda pohlaví ovlivňuje výskyt kolektivních či studijních problémů.

Jak vnímají nové spolužáky a učitele?

V této výzkumné otázce chci definovat pohled studentů na nový kolektiv, nové učitele, nového třídního učitele a jejich srovnání s bývalou školou.

6 CÍL VÝZKUMU

Hlavním cílem výzkumu je zjistit, jakým způsobem adolescenti vnímají přechod ze základní na střední školu. Proto mne zajímá, jak rychle se dokáží žáci středních škol adaptovat na nové sociální prostředí, seznámit s kolektivem, navázat nové vztahy a zda se dokáží lépe adaptovat ženy nebo muži. Cílem je dát studentům možnost k projevení vlastního názoru, proto je od nich vyžadováno srovnání a zhodnocení spolužáků i učitelů základní školy se školou střední. Rovněž chci zjistit, s kým žáci řeší problémy s učivem, případně se spolužáky a co je dle jejich názoru důvod těchto problémů. Zároveň mne zajímají faktory, které studenty ovlivnily při výběru střední školy a co se při přechodu na střední školu v jejich osobním životě změnilo.

Z cílů mého výzkumného šetření jsem vypracovala výše uvedené výzkumné otázky.

7 METODA SBĚRU DAT

Pro možnost vypracování své bakalářské práce jsem ke sběru dat použila tištěný anonymní dotazník. Anonymní dotazník jsem vypracovala pro účely tohoto výzkumu. V dotazníku jsem uvedla 25 uzavřených i otevřených otázek, které jsem volila podle výzkumných otázek, na které jsem chtěla získat odpověď. Vypracované dotazníky jsem roznesla k vyplnění studentům po třech měsících od začátku školního roku.

Následně jsem ředitele vybraných škol požádala o souhlas s výzkumem na jejich škole a po domluvení termínu s třídními učiteli jsem anonymní dotazník osobně roznesla do prvních ročníků středních škol v Ostravě. Respondentům jsem vysvětlila důvod a účel k čemu bude dotazník použit a po jejich souhlasu s vyplněním jsem jim vysvětlila postupy a požadavky pro vyplnění. Dotazník respondenti vyplnili samostatně, anonymně, podle svého uvážení. V případě potřeby ujasnění některých otázek jsem respondentům po celou dobu vyplňování dotazníků byla k dispozici. Délka vyplnění dotazníků trvala respondentům jedné třídy cca 30 minut.

Získaná data z dotazníků jsem poté vyhodnotila a zanesla do tabulek a následně do grafů, které jsou uvedené níže. Doufám, že anonymní dotazník dal studentům možnost svobodně vyjádřit svůj názor a neměli obavy z případného postihu.

8 VÝZKUMNÝ SOUBOR

Respondenti v mé bakalářské práci jsou ženy a muži, ve věku 15 – 16 let. Jedná se o čerstvé absolventy základní školy a nyní jsou žáky studujícími denní studium prvních ročníků středních škol v Ostravě. Jednalo se o obory středních škol zakončených maturitou i obory středních škol zakončených výučním listem. Pro upřesnění se jednalo o pět škol: soukromé gymnázium, státní gymnázium, střední zdravotnická škola – obor zdravotní sestra, střední škola společného stravování – obor kuchař-číšník a střední škola dopravní – obor automechanik. Sběr dat na středních školách proběhl po konzultaci a souhlasu ředitelů škol a za přítomnosti příslušných učitelů.

Průzkum ve městě Ostrava jsem si ke své bakalářské práci vybrala z několika důvodů:

- Jedná se o město, kde je dostatek středních škol a tudíž i dostatek možností pro sběr dat. Ostrava leží v blízkosti hranice Slovenska i Polska a je městem hojně navštěvovaným zahraničními studenty Erasmu. Ve svém výzkumu jsem usilovala o pohledy a názory studentů, kteří nejsou české národnosti, ale studují v České republice. Což se mi bohužel nepodařilo.
- Je to město, které i přesto, že je známé jako „Ocelové srdce republiky“ díky svojí průmyslové a hornické historii, není zcela bohaté. Lidé žijící v Ostravě mají velmi nízké platy i přesto, že náklady na živobytí nejsou o moc nižší než v jiných městech. Proto zde dospělí lidé a hlavně rodiče dětí mají ve většině případů kromě práce na hlavní pracovní poměr i brigádu, kterou vykonávají ve volném čase. Z tohoto důvodu děti často nemají takovou pozornost svých rodičů, jakou by potřebovali a hledají alternativu jinde.
- Kromě nižší pozornosti jsou ostravské děti ovlivňovány i festivaly a společenskými, kulturními i sportovními akcemi, které se v Ostravě každoročně konají. Místo konání těchto akcí je například v Dolní oblasti Vítkovic, Masarykově náměstí, Vítkovickém stadiónu či na Hlavní třídě v Ostravě - Porubě. Jedná se o místa, které jsou v těsné blízkosti obydlených domů a bytů. Festivaly a akce ročně navštíví milióny lidí i z jiných měst a států. Lidé zde jedou za zábavou a požívají alkohol a jiné návykové látky před zraky i malých dětí, nemluvě o hluku, který místní lidé zažívají během akcí. Všechny

tyto faktory děti ovlivňují již od malička a v období adolescence mohou mít na dospívající jedince určitý dopad a vliv na jejich chování a jednání.

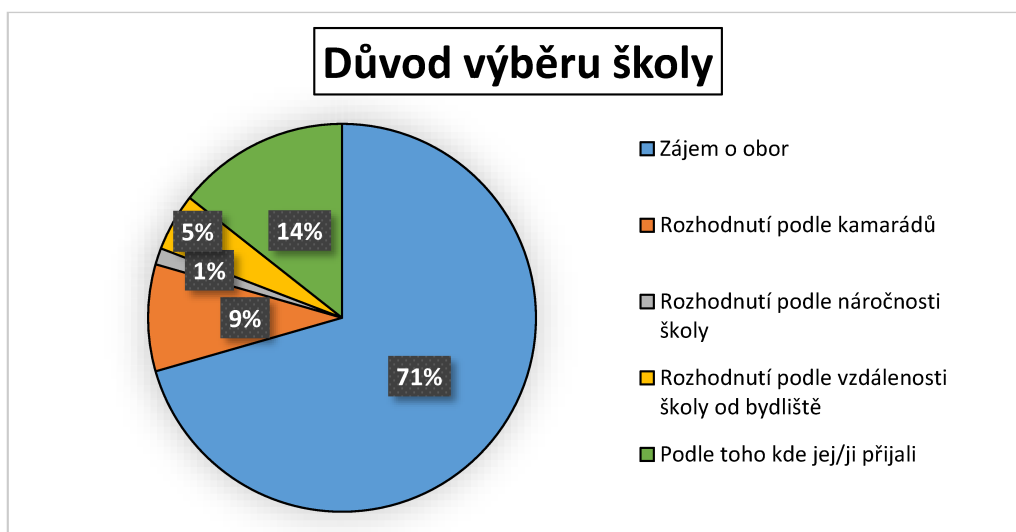
Celkem se mého průzkumného šetření účastnilo dobrovolně 147 respondentů, z toho 87 žen a 60 mužů. Žáci v dotaznících uvedli, že jsou rozděleni do tříd po skupinách 29, 28 a 27 žáků.

9 VÝSLEDKY

Pomocí grafického znázornění se v této kapitole pokusím zhodnotit výsledky nejčastějších odpovědi respondentů na otázky v dotazníku, který jim byl předložen k vyplnění. Dotazujícími bylo 147 žáků - 60 mužů a 87 žen, studujících střední školy v Ostravě. Studenti byli ve třídách po 27, 28 a 29 žácích.

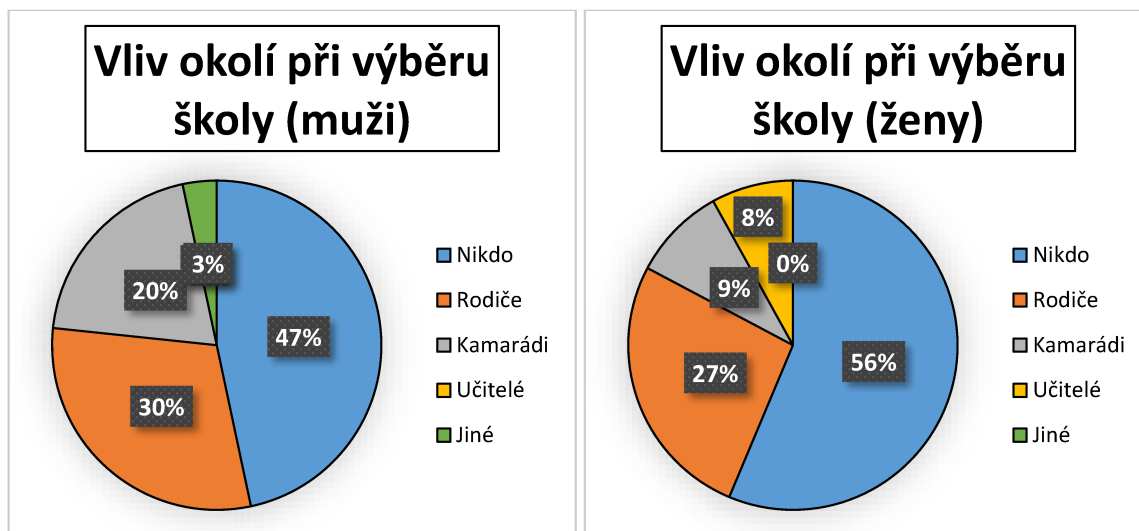
Pro zjištění informací o charakteristice samotných respondentů jsem použila v dotazníku otázku: „Jak by ses popsal/a na následující stupnici?“, abych zjistila, zda odpovídající respondenti jsou rozmanitého charakteru.

Graf č. 1 Z jakého důvodu sis tuto školu vybral/a?

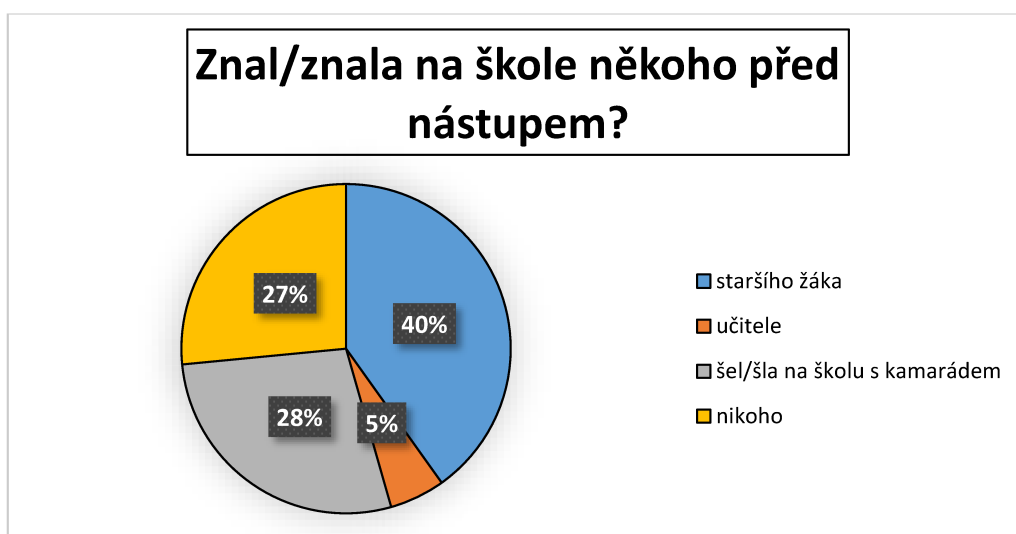
Respondenti v dotazníku uvedli, že nejčastější důvod výběru školy, kterou studují, je jejich zájem o obor. Druhým velmi významným faktorem je, na jakou školu byli přijati a výběr školy dle kamarádů. Fascinující je, že i když pouze 7 studentů uvedlo, že se rozhodovali podle vzdálenosti školy od jejich trvalého bydliště, v následující 5. otázce dotazníku, ve které jsem zjišťovala skutečnou vzdálenost školy od trvalého bydliště, uvedlo 40% respondentů vzdálenost do 5 km, 23 % respondentů do 10 km a 15 % respondentů, že bydlí přímo u školy. To znamená, že i když respondenti neměli důvodem výběru školy vzdálenost školy od trvalého bydliště, pouhá ¼ respondentů dojíždí na střední školu dále než 10 km.

Graf č. 2 Kdo Tě nejvíce ovlivnil při výběru školy?

V následujících grafech lze vidět srovnání výsledků z dotazníků žen a mužů, kteří na dotazník odpovídali. V levém grafu jsou výsledky mužských respondentů a v pravém grafu jsou výsledky ženských respondentů. Z výsledků je zřejmé, že obě pohlaví se ve většině případů při výběru školy nenechalo ovlivnit nikým a rozhodovali se podle svého vlastního úsudku. Druhým nejdůležitějším faktorem byli u obou pohlaví názory rodičů. Ovlivnění kamarády při výběru školy je zřejmé pouze u mužů, zatímco ženy se nechají ovlivnit z části kamarády a z části učiteli základní školy. Muži oproti tomu na názor učitelů nedají vůbec.

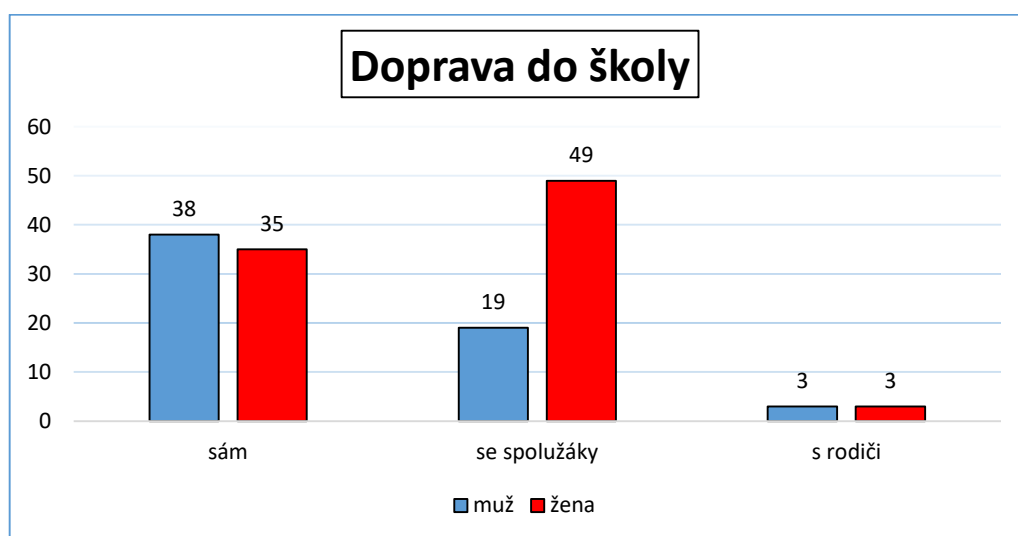
Graf č. 3 Znal/a jsi někoho na této střední škole předtím, než jsi sem nastoupil/a?

Z předchozích dvou grafů je zřejmé, že mužské i ženské respondenty při výběru školy z většiny nikdo neovlivnil a školu si vybrali dle svého uvážení. V dalším grafu

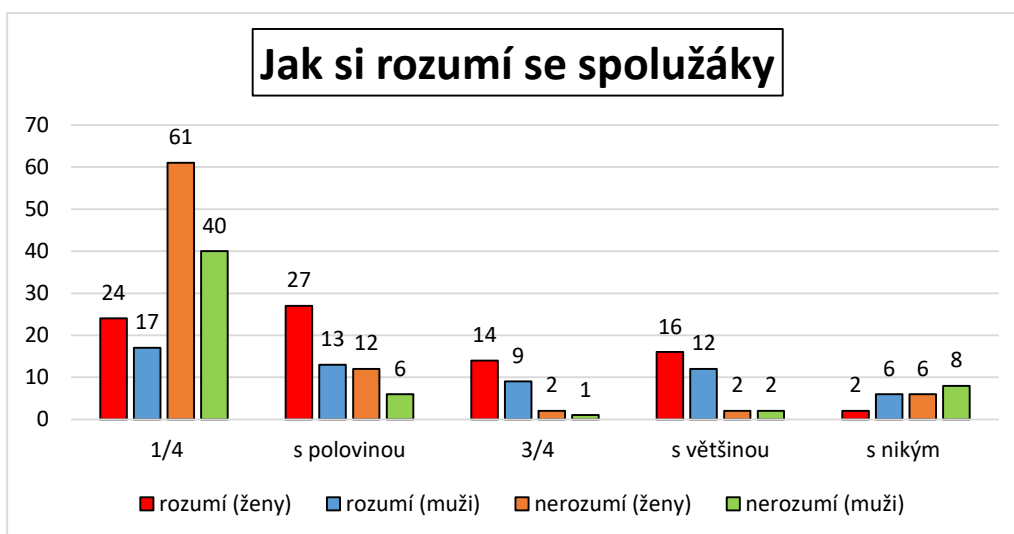
na otázku zda někoho před nástupem do školy znali, kterou jsem vyhodnotila hromadně, aniž bych rozdělovala výsledky respondentů podle pohlaví. Na otázku odpovědělo všech 147 respondentů, z čehož 41 mužů a 67 žen uvedlo, že na škole někoho znali ještě před jejich nástupem a 17 mužů a 20 žen uvedlo, že na škole nikoho neznali. Je zajímavé, že oproti předchozím dvěma grafům jen čtvrtina respondentů při nástupu na střední školu nikoho neznala. Nejčastější odpovědi respondentů byly, že znali staršího žáka a druhou nejčastější odpovědí, že na školu šli společně s kamarádem či kamarádkou. Malá část respondentů uvedla, že na střední škole, na kterou šli, znali učitele.

Graf č. 4 Jak se dopravuješ do školy?

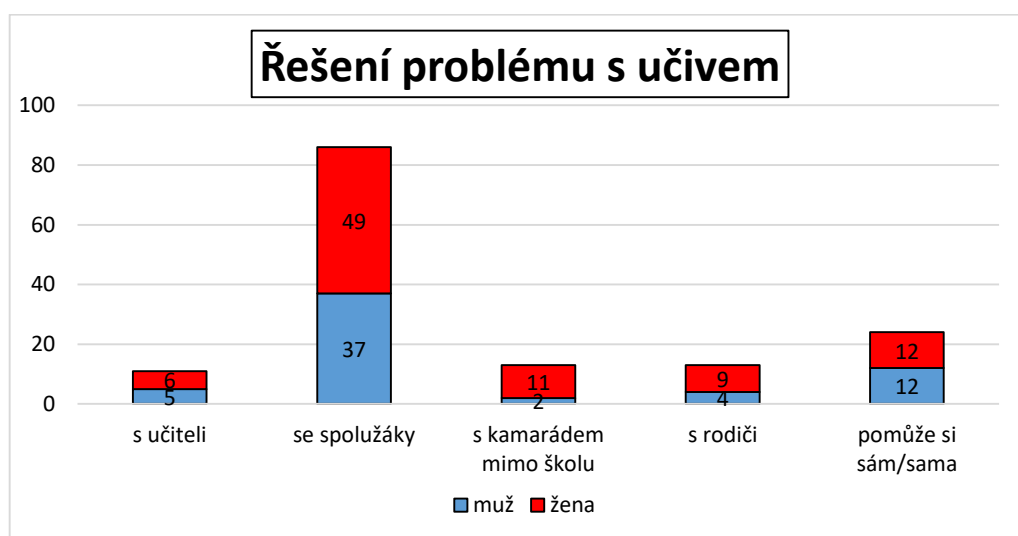
Z grafu je patrné, že ženy se do školy dopravují společně se svými spolužáky více než muži, u kterých převažují odpovědi „sám“. S rodiči se do školy, podle výsledků, dopravuje nepatrná část respondentů.

Graf č. 5 S kolika spolužáky ve své třídě si rozumíš a s kolika si nerozumíš?

Výsledky na otázku, jak si respondenti rozumí či nerozumí se svými spolužáky, jsem rozdělila na odpovědi mužů a žen a podle pohlaví zanesla do grafu. V grafu vidíme, že ženy nejčastěji odpovídaly, že si rozumí s polovinou třídy a nejčastější odpověď s kolika žáky si nerozumí, byla $\frac{1}{4}$ třídy. U mužů vidíme, že nejčastější odpověď s kolika spolužáky si rozumí i nerozumí s $\frac{1}{4}$ třídy. Překvapilo mne, že výsledky mužů i žen na otázku s kolika spolužáky ve třídě si rozumí, nejsou zcela jasné a počet hlasů je velice podobný u nabízených variant. Oproti tomu odpovědi na otázku s kolika spolužáky si ze své třídy nerozumí, byly zcela jednoznačné u obou pohlaví.

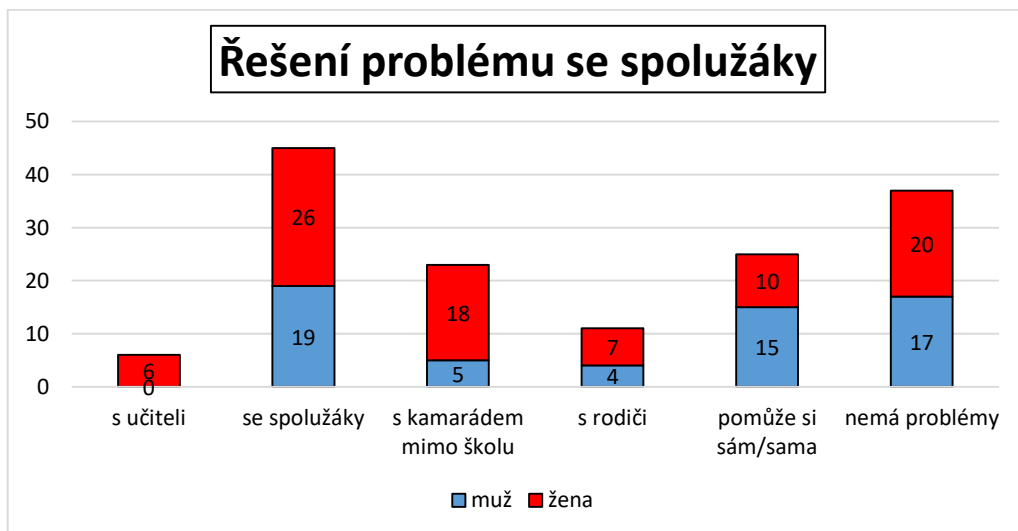
Graf č. 6 S kým nejčastěji řešíš problémy s učivem?

Z výsledků, které jsou zaneseny do grafu, je patrné, že nejčastěji se respondenti radí se svými spolužáky. Druhou nejčastější odpovědí obou pohlaví bylo, že se pomohou sami.

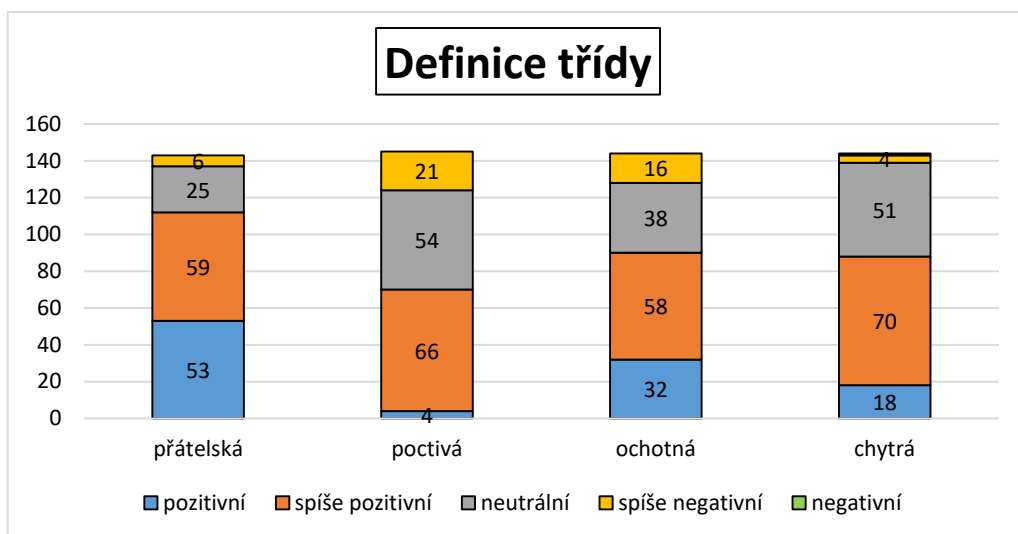
U žen pak následovalo, že se radí s kamarádem, příp. kamarádkou, mimo školu a u mužů následovalo, že se radí s rodiči. Velmi malý počet respondentů uvedl, že v případě problémů s učivem, hledají pomoc u učitelů.

Graf č. 7 S kým nejčastěji řešíš problémy se spolužákem/spolužáky?

Z výsledků, které jsou zaneseny do grafu, je patrné, že nejčastěji respondenti řeší problémy se svými spolužáky. Druhou nejčastější odpovědí obou pohlaví bylo, že žádné problémy se spolužáky nemají. U žen pak následovalo, že se radí s kamarádem, příp. kamarádkou, mimo školu a u mužů následovalo, že si pomohou sami. Velmi malý počet respondentů uvedl, že v případě problémů s učivem, hledají pomoc u učitelů. Výsledek je velice podobný výsledku předešlé otázky „S kým nejčastěji řešíš problémy s učivem?“, což se ovšem dalo očekávat.

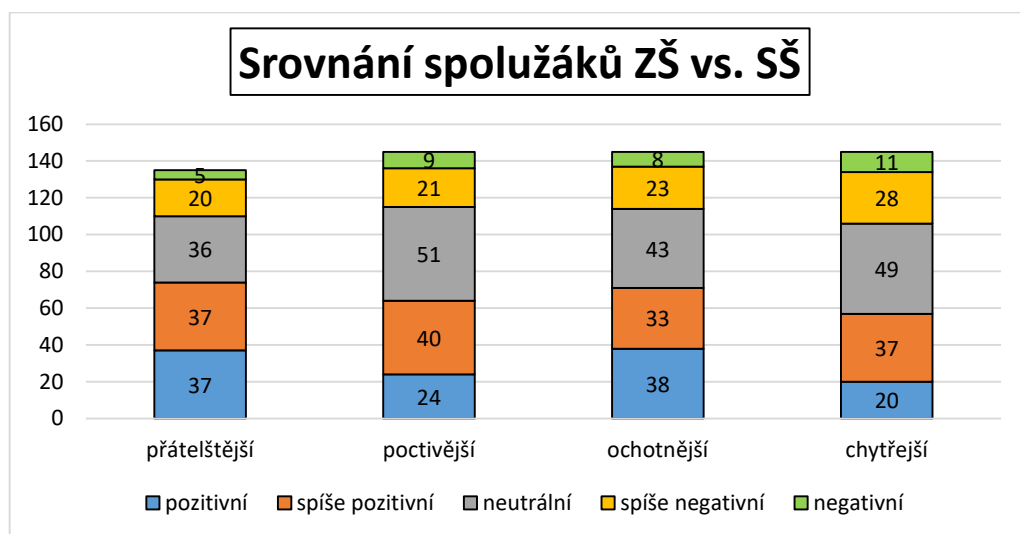
Graf č. 8 Jak bys na následující stupnici definoval svoji třídu jako celek?

Výsledky odpovědí, které jsou zanesené do grafu, jasně ukazují, že zcela pozitivní odpovědi nepřevažují ani u jedné definice. U definice přátelská – nepřátelská se většina odpovídajících přiklonila k spíše pozitivní, tedy spíše přátelské odpovědi, a v těsném počtu hlasů ji následuje pozitivní, tedy přátelská odpověď. U druhé definice poctivá – falešná se většina odpovídajících přiklonila k spíše pozitivní, tedy spíše poctivé odpovědi a hned za ní vede odpověď neutrální. U třetí definice ochotná – neochotná volili respondenti rovněž nejčastější odpověď spíše pozitivní, čili spíše ochotná a druhou nejčastější odpovědí byla neutrální. U čtvrté definice chytrá – hloupá byly odpovědi stejné jako u předchozích 3 definic – nejčastější odpovědí byla spíše chytrá a druhou nejčastější neutrální. Z grafu je také zřejmé, že nejmenší počet pozitivních hlasů a nejvyšší počet negativních hlasů dostala definice poctivá – falešná, z čehož vyplývá, že respondenti, kteří se šetření zúčastnili, svým spolužákům zcela nevěří.

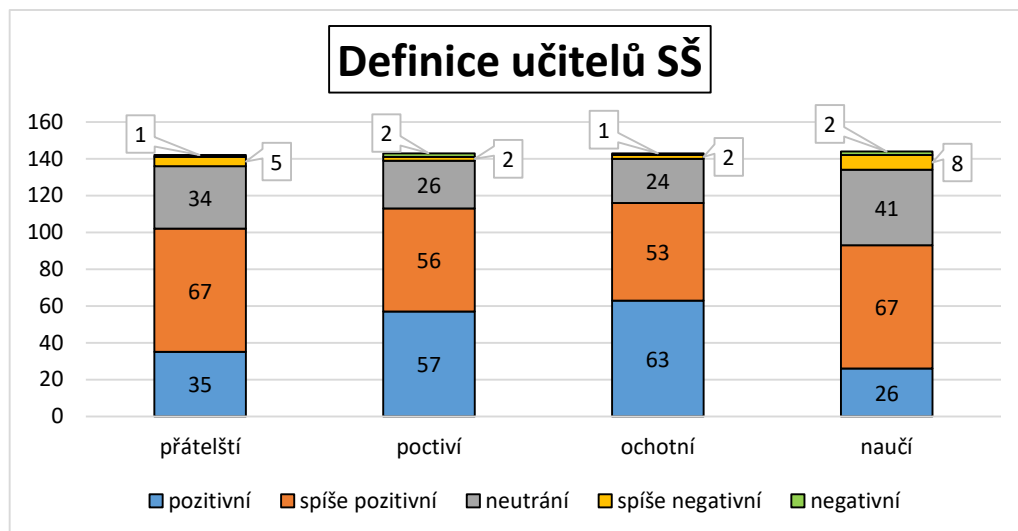

Graf č. 9 Jak bys na následující stupnici srovnal své bývalé spolužáky ze základní školy s aktuálními spolužáky?

Dle výsledků, které jsou zaneseny do grafu, je zřejmé, že při srovnávání bývalých spolužáků ze základní školy s aktuálními spolužáky střední školy velmi malá část respondentů volila negativní odpovědi, tj. nepřátelštější, falešnější, méně ochotní a hloupější. U srovnání přátelštější – nepřátelštější nejvíc odpovědí bylo pozitivních a spíše pozitivních a o jeden výsledek se lišila odpověď neutrální. U druhého srovnání poctivější – falešnější byla nejčastější odpověď respondentů neutrální a následovala ji odpověď spíše poctivější. U třetího srovnání spolužáků základní a střední školy opět vedla neutrální odpověď, kterou následovala odpověď ochotnější a těsně za ní odpověď spíše ochotnější. U posledního srovnání této otázky obdržela pozitivní odpověď nejméně hlasů a negativní nejvíce hlasů z celé otázky. Většina respondentů však znovu volila nejčastěji odpověď neutrální.

Graf č. 10 Jak bys na následující stupnici definoval učitele na této škole?

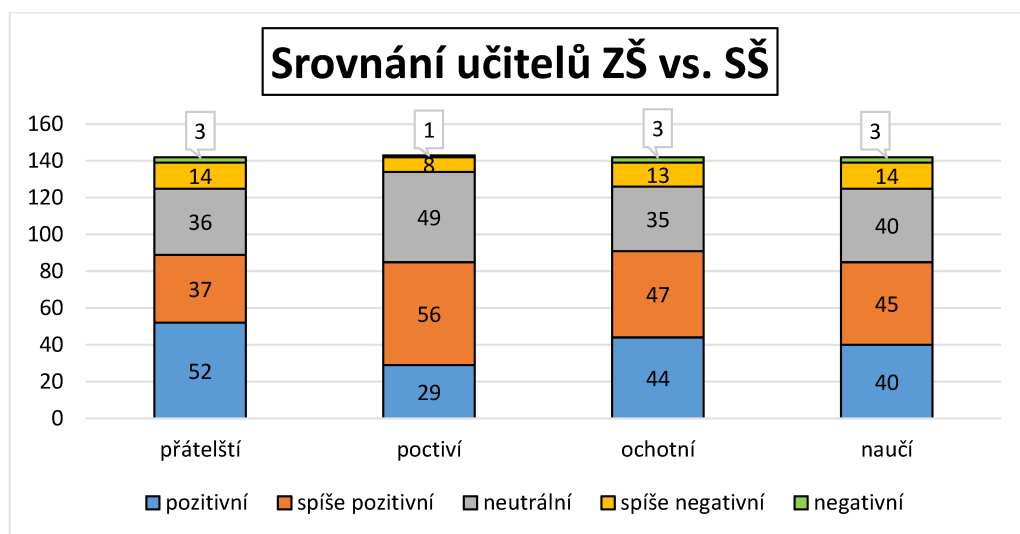

Sedmnáctá otázka, ve které jsem se zabývala definicí učitelů střední školy, dopadla dle výsledků z grafu dle mého názoru velmi dobře. Většina odpovídajících respondentů volila odpovědi spíše pozitivní, příp. pozitivní. Malá část respondentů uvedla neutrální a jen velmi nepatrný počet uvedl spíše negativní a negativní odpovědi. Přesněji 6 studentů uvedlo, že učitelé střední školy jsou nepřátelští a spíše nepřátelští. Dva studenti uvedli, že učitelé jsou falešní a spíše falešní. Tři studenti uvedli, že učitelé nejsou ochotní, jak by si představovali a pouze deset studentů vybralo odpověď, že učitelé neumí učit.

Po této otázce ohledně definice učitelů na střední škole mne také zajímal názor žáků na jejich třídního učitele. Dle odpovědí, které respondenti uvedli, jsem zjistila, že více jak $\frac{3}{4}$ respondentů zvolili pozitivní odpovědi u všech definic svého třídního učitele, tj. přátelský, poctivý, ochotný a chytrý.

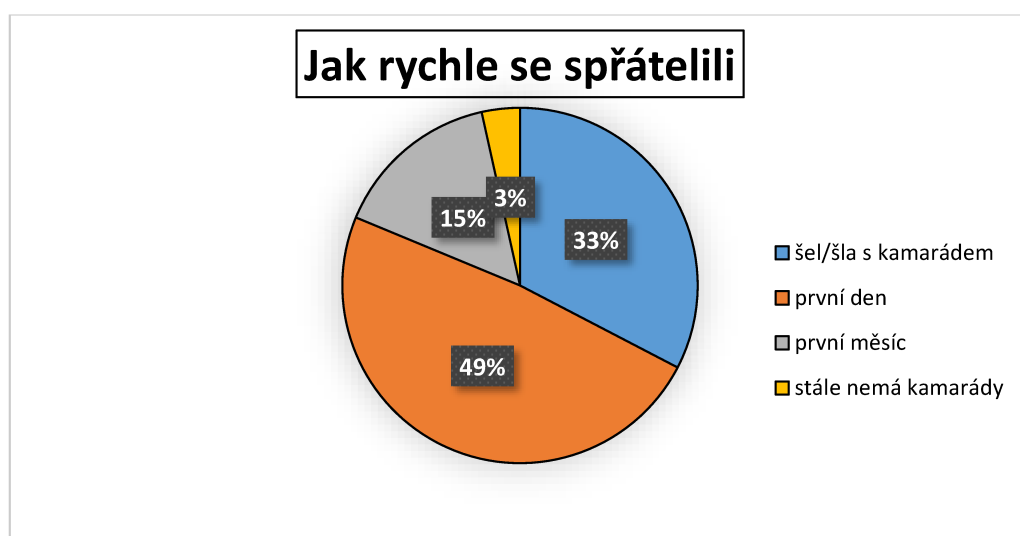
Z celkového počtu 147 tazajících respondentů dopadly otázky k vyjádření názoru na učitele středních škol, velice dobře s převažujícím počtem pozitivních odpovědí. Respondenti, kteří odpověděli negativně, v doplňkové otázce vysvětlili své odpovědi následovně: neochotný přístup, arogantní a nepřátelské chování, sesedí si jako lidé. Jde tedy vidět, že žáci jsou převážně se svými učiteli spokojeni.

Graf č. 11 Jak bys na následující stupnici srovnal učitele bývalé školy s učiteli na této škole?

Dle výsledků, které jsou zaneseny do grafu, je zřejmé, že při srovnání učitelů bývalé Základní školy s učiteli aktuální Střední školy velmi malá část respondentů volila negativní odpověď. Odpovědi respondentů jsou velice podobné jako výsledky v předchozím grafu. Z grafu je zřejmé, že učitelé základní školy byli přátelštější, poctivější, ochotnější a dokázali lépe žáky naučit než učitelé na aktuální střední škole. Pouze pár jedinců se přiklonilo k negativním odpovědím a jsou názoru, že učitelé základní školy byli nepřátelštější, falešnější, méně ochotní a neuměli učit.

Graf č. 12 Jak rychle sis ve třídě našel kamarády?

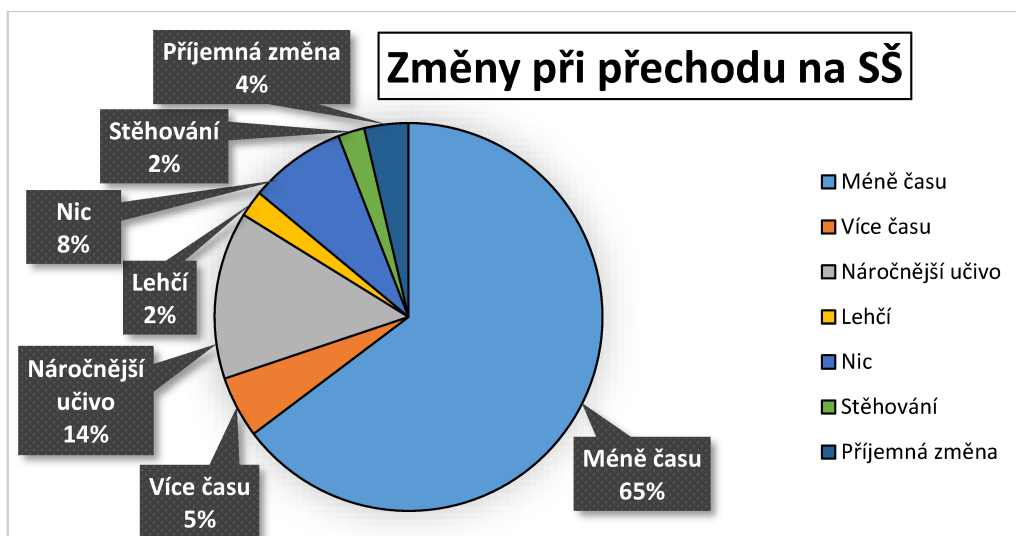

Když pomínou respondenty, kteří šli na střední školu se svým kamarádem, mohu z tohoto grafu zjistit, že většina se seznámila se svými novými spolužáky během prvního

dne. Pouze 5 respondentů z celkového počtu 147 odpovědělo, že si do teď se svými spolužáky nerozumí.

Důvody, které uvedli, proč kamarády stále na škole nemají, byly: nechce kamarády, nemají ji rádi, ve třídě je nepřátelská atmosféra, nerozumí si kvůli odlišným prioritám a protože vlastně ani neví proč. Odpovídajícími negativně byly 4 ženy a 1 muž.

Graf č. 13 Co se při přechodu na střední školu změnilo?

V poslední otázce dotazníku jsem zjišťovala, co se při přechodu na střední školu u studentů změnilo. Více jak polovina respondentů uvedla, že mají méně volného času na sebe, na své koníčky a kamarády. Druhá nejčastější odpověď, která je zřejmě spojená i s menším množstvím času, byla náročnější učivo. Méně času a náročnější učivo uvedlo celkem 107 respondentů ze 147 dotazovaných. Zbylí respondenti změnu ze základní na střední školy hodnotili jako příjemnou změnu, že mají více času, škola je lehčí, nebo že se nic nezměnilo. Tři respondenti uvedli, že se kvůli střední škole museli přestěhovat – 2 ženy se stěhovaly na internát a 1 muž se stěhoval z jiné země.

10 SHRnutí VÝSLEDKŮ

V této kapitole mé bakalářské práce se pokusím shrnout výsledky, které jsem během svého výzkumu získala a odpovědět na výzkumné otázky. Podrobněji výsledky uvádím a popisuji výše v 9. kapitole. Dotazníky jsem respondentům nechala vyplnit v třetím měsíci od začátku školního roku. Pohledy adolescentů jsou dle mého očekávání velmi individuální.

První výzkumnou otázkou, na kterou jsem chtěla získat odpověď, bylo zjistit, jaké faktory studenty při výběru školy ovlivňují nejvíce. Zda se jedná o vliv rodičů či kamarádů, nebo jestli školu volí podle její náročnosti. Dle výzkumů Trhlíkové a Eliáškové, 2009 in Walterová, Greger a kol., 2009) již z teoretické části bakalářské práce víme, že největší vliv mají na volbu školy rodiče. Zajímalo mne však názor samotných studentů, jaký faktor zvolí. Podle výsledků z dotazníků, jsem zjistila, že hlavním důvodem, proč si školu zvolili, byl jejich zájem o obor, který se na škole vyučuje. Zajímavé je, že vliv rodičů a kamarádů nebyl podle výsledků tak významný, jak bych očekávala. Za zmínění také stojí, že druhým nejvíce udávaným faktorem bylo, že respondenti nastoupili na školu, na kterou je přijali, i když se nejednalo o školu, o kterou by měli zájem. Polovina odpovídajících respondentů bydlí ve vzdálenosti do 5 km od školy, tento faktor však respondenti neuváděli jako stěžejní při výběru školy.

V druhé výzkumné otázce mne zajímalo, zda jsou ženy více ovlivněny okolím při výběru střední školy. Výsledky, které jsem obdržela, mne velmi překvapily. Nejen, že muži jsou více ovlivněni okolními názory, ale zároveň jsou i více ovlivnitelní svými rodiči. Ženy, které se výzkumu účastnily, se více rozhodují dle svého vlastního úsudku a stojí si za svým názorem.

Ve třetí výzkumné otázce jsem chtěla zjistit, jestli se ženy lépe adaptují na nové spolužáky. Z výsledků, které jsem obdržela, vyplývá, že si ženy se svými novými spolužáky opravdu rozumí lépe než muži. Většina odpovídajících žen si se svými spolužáky rozumí a pouze s ¼ třídy doteď nenalezly společnou řeč. U mužů byla pozitivní i negativní reakce na jejich okolí téměř vyrovnaná. Doprava do školy rovněž ukazuje, že ženy se ve většině případů dopravují se svými spolužáky, což prohlubuje jejich pocity. I přes individuální výsledky mužů a žen na své spolužáky, dopadla celková definice třídy velmi dobře.

Čtvrtou výzkumnou otázkou jsem volila rychlost adaptace studentů na nové sociální prostředí. Respondenti ve skoro polovině případů uvedli, že před nástupem na střední školu znali žáka, který již na škole studoval. Druhá polovina případů uvedla, že na škole nikoho

neznali, nebo že šli na školu společně se svým kamarádem. Třináctou dotazníkovou otázkovou jsem se respondentů tázala, jak rychle se na škole spřátelili. Pokud pominu respondenty, kteří na školu šli se svým kamarádem, zjistila jsem, že polovina dotazovaných se seznámila během prvního dne a skoro všichni ostatní do konce prvního měsíce. Pouze pět odpovídajících respondentů uvedlo, že na škole i po třech měsících stále nemají kamarády.

V páté výzkumné otázce jsem se zabírala kolektivními a studijními problémy a s kým jsou žáci ochotni je řešit. Výsledky, které jsem obdržela, pouze potvrdily mé očekávání. Odpovídající respondenti uvedli, že v případě problémů s učivem se většinou radí se svými spolužáky. Odpovědi žen a mužů byly v tomto případě velmi podobné. V případě řešení problémů se spolužáky byla nejčastější odpověď respondentů stejná. Dále jim následovaly odpovědi, že problémy nemají nebo si případně pomohou sami. Odpovědi žen a mužů se významně lišily pouze v případě řešení problémů se spolužáky s kamarádem mimo školu, kde tuto variantu volilo více žen. Tato výzkumná otázka potvrzuje, že vrstevními jsou pro jedince v období adolescence velice významní jak tvrdí mnoho autorů, kteří se tímto tématem zabývají.

V šesté a rovněž poslední výzkumné otázce jsem chtěla zjistit pocity respondentů. Jak vnímají své nové spolužáky a učitele. Výsledky pocitů žáků se svými spolužáky a žáků se svými učiteli dopadly stejně. I srovnávání žáků střední školy se základní školou a učitelů střední školy se základní školou bylo totožné. Respondenti svoji třídu popsali jako přátelskou, poctivou, ochotnou i chytrou. Avšak ve srovnání spolužáků střední školy se školou základní je z výsledků patrné, že byli s bývalými spolužáky více spokojeni, než jak tomu je na střední škole. Učitelé střední školy dostali od většiny odpovídajících pozitivní ohlasy a rovněž pozitivní pocity z třídního učitele má $\frac{3}{4}$ respondentů. Při srovnání vyučujících základní školy a vyučujících střední školy žáci uvádí, že s vyučujícími bývalé školy byli více spokojeni. Lze tedy konstatovat, že i když jsou respondenti aktuálně spokojeni, byli na základní škole spokojenější. Dle mého názoru mají tento postoj kvůli tomu, že na základní škole byli 9 let a ještě nejsou zcela zvyklí novému prostředí a lidem.

Důležité je zmínit i pocity respondentů vůči změnám, které se v jejich životě při přechodu na střední školu udály. Více jak polovina dotazovaných uvedla, že má méně volného času a proto museli své koníčky omezit nebo zcela zrušit a již se nemohou vídat se svými kamarády, jak tomu bylo doposud. Méně volného času bylo spokojeno s delším školním vyučováním, delším cestováním do školy a ze školy a náročnějším učivem, tudíž

nutnost vyšší přípravy do školy. Zbylí respondenti uvedli, že se nic nezměnilo, že mají více volného času nebo změnu školy hodnotili příjemně.

ZÁVĚR

Má bakalářská práce se zabývala adaptací žáků při přechodu ze základní na střední školu. Cílem bylo zjistit, jakým způsobem a jak rychle se adolescenti dokáží adaptovat na střední školu, jejich pocity a faktory, které jejich výběr školy ovlivnil. Z průzkumu, který jsem na středních školách v Ostravě provedla, mohu soudit, že žáci jsou ve většině případů názoru, že si školu vybrali dle svého uvážení bez ovlivnění druhou osobou. Jelikož jsou respondenti přesvědčeni o tom, že se při výběru školy nenechali ovlivnit, podporuje to i jejich pozitivní pocity vůči novému kolektivu spolužáků a učitelů. Změny, které přechod ze základní na střední školu nastaly, vnímají kladně a pozitivně je přijímají. Případným problémům se snaží čelit bez pomoci dospělých, což buduje jejich identitu a vytváří dospělou a zodpovědnou osobnost. Z šetření vyplynulo, že je na adolescenty vyvíjen značný tlak ze střední školy, který je velice ovlivňuje. Lze však vidět, že se s tímto tlakem snaží vyrovnat a všichni ho po svém zvládají, i když se jedná o období pro ně velice náročné.

Často slyším názor druhých lidí, že je dnešní mládež horší v porovnání s předchozími generacemi. Tyto změny jsou často přisuzovány výchově a životnímu stylu. Nemyslím si však, že by to byl hlavní důvod změny v chování dnešních adolescentů. Doba se stále rozvíjí a klade na jedince a celé rodiny vyšší nároky. Rodiče chtějí pro svého potomka to nejlepší a chtějí, aby měl dobré vzdělání. Vzdělání je finančně náročné, ať už se jedná o školné nebo pomůcky, proto nejsou schopni svému potomkovi věnovat tolik času, kolik by chtěli. Velký rozdíl hraje i výchova dítěte. V dnešní době může rodič dítě pouze napomenout, případně hlasitěji pokárat. V opačném případě jej dítě může nahlásit příslušné sociální péči, která ze situace v důsledku vyvodí i týrání dítěte. Děti jsou s tímto tématem dobře srozuměny, proto si k autoritě dovolí více, než tomu bylo kdysi. Veškeré tyto faktory adolescenty ovlivňují, ať už jejich pocity, chování, názory nebo vztahy s ostatními.

Výzkumné šetření potvrdilo vyspělé názory adolescentů, ze kterých je viditelné, že jsou samostatní a zvyklí si sami pomoci. Z výzkumu je zřejmá vysoká sociální adaptabilita adolescentů.

K tomu, aby žáci přechod ze základní na střední školu zvládali i přes období změny, které se v období adolescence odehrává, je velmi důležité jim naslouchat, tolerovat je a brát některé situace s nadhledem. Je nutné přistupovat ke každému jedinci individuálně.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ČAČKA, Otto. Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-723-9060-0.
- EHLOVÁ, Marcela. Výchovné poradenství na středních školách v kontextu současnosti. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2016. ISBN 978-80-7395-991-3.
- HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. Sociologie výchovy a školy. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0042-0.
- HELUS, Zdeněk. Sociální psychologie pro pedagogy. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4674-6.
- HLAĎO, Petr a Jitka MICHALICOVÁ. Kroky k povolání: [praktické náměty pro výchovné a kariérové poradce na základních školách. Praha: Raabe, c2014. Dobrá škola. ISBN 978-80-7496-088-8.
- KREJČOVÁ, Lenka. Žáci potřebují přemýšlet: co pro to mohou udělat jejich učitelé. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0496-1.
- KROWATSCHEK, Dieter a Holger DOMSCH. Do školy beze strachu: Jak překonat obavy dětí z nejpříjemných zážitků. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1767-5.
- JEDLIČKA, Richard. Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence. Praha: Grada, 2015. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5447-5.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. Vývojová psychologie. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1284-0.
- MACEK, Petr. Adolescence. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8747-7.
- MAREŠ, Jiří. Pedagogická psychologie. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0174-8.
- MAYEROVÁ, Marie a Jiří RŮŽIČKA. Sociální psychologie v řízení. Plzeň: Západočeská univerzita, 1998. ISBN 80-708-2420-4.
- MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. Výchovné poradenství. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. ISBN 978-80-7478-34.
- NAKONEČNÝ, Milan. Sociální psychologie. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9.

- NAKONEČNÝ, Milan. Základy psychologie. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0689-3.
- PAULÍK, Karel. Psychologie lidské odolnosti. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2017. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5646-2.
- PERIČ, Tomáš. Sportovní příprava dětí: přehled základních témat moderní psychologie. 3. vyd. Praha: Grada, 2004. Děti a sport. ISBN 80-247-0683-0.
- RYMEŠ, Milan. Adaptace pracovníků a pracovních kolektivů. Praha: Svoboda, 1985.
- ŘÍČAN, Pavel. Cesta životem: [vývojová psychologie] : přepracované vydání. Vyd. 2. Praha: Portál, 2004. Děti a sport. ISBN 80-736-7124-7.
- STODŮLKOVÁ, Eva a Eliška ZAPLETALOVÁ. Pedagogika pro střední školy. Beroun: Machart, 2011. ISBN 978-80-87517-22-2.
- STRNADOVÁ, Věra. Kurz psychologie I: přehled základních témat moderní psychologie. 3. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. ISBN 978-80-7041-599-3.
- TAXOVÁ, Jiřina. Pedagogicko-psychologické zvláštnosti dospívání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.
- VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie: Dětství a dospívání. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.
- VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-717-8308-0.
- VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika - vychovatelství: dětství, dospělost, stáří. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. ISBN 978-80-7372-306-4.
- VAŠUTOVÁ, Maria. Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2005. ISBN 80-7042-691-8.
- VAŠUTOVÁ, Maria. Základy biodromální psychologie. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7368-934-6.
- WALTEROVÁ, Eliška a David GREGER. Přejít žáků ze základní na střední školu: pohledy z výzkumů. 1. vyd. Brno: Paido, 2009. ISBN 978-80-7315-179-9.

SEZNAM POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

Maslowova pyramida potřeb. In: Filozofie úspěchu [online]. 2012 [cit. 2019-04-23]. Dostupné z: https://www.filosofie-uspechu.cz/wp-content/uploads/2012/08/maslowova_pyramida.png

Problematika adaptace a cíle adaptačních kurzů. Agentura Wenku s.r.o. [online]. [cit. 2019-04-24]. Dostupné z: <https://www.wenku.cz/adaptacni-kurzy-obecne/problematika-adapatace-a-cile-adaptacnich-kurzu>

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obrázek č. 1 Epigenetický diagram (upraveno podle Eriksona, 1968, in Macek, 2003)</i>	13
<i>Obrázek č. 2 Maslowova pyramida potřeb (Filozofie úspěchu, online, 2012) .....</i>	16

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1 Z jakého důvodu sis tuto školu vybral/a?	35
Graf č. 2 Kdo Tě nejvíce ovlivnil při výběru školy?	36
Graf č. 3 Znal/a jsi někoho na této střední škole předtím, než jsi sem nastoupil/a? ...	36
Graf č. 4 Jak se dopravuješ do školy?	37
Graf č. 5 S kolika spolužáky ve své třídě si rozumíš a s kolika si nerozumíš?	38
Graf č. 6 S kým nejčastěji řešíš problémy s učivem?	38
Graf č. 7 S kým nejčastěji řešíš problémy se spolužákem/spolužáky?	39
Graf č. 8 Jak bys na následující stupnici definoval svoji třídu jako celek?	40
Graf č. 9 Jak bys na následující stupnici srovnal své bývalé spolužáky ze základní školy s aktuálními spolužáky?	41
Graf č. 10 Jak bys na následující stupnici definoval učitele na této škole?	42
Graf č. 11 Jak bys na následující stupnici srovnal učitele bývalé školy s učiteli na této škole?	43
Graf č. 12 Jak rychle sis ve třídě našel kamarády?	43
Graf č. 13 Co se při přechodu na střední školu změnilo?	44

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Anonymní dotazník

PŘÍLOHA P I: ANONYMNÍ DOTAZNÍK

ANONYMNÍ DOTAZNÍK

1. Pohlaví:

- a) Žena
- b) Muž

2. Jaká je tvoje národnost?

- a) Česká
- b) Romská
- c) Asijská
- d) Slovenská
- e) Jiná: _____

3. Z jakého důvodu sis tuto školu vybral/a?

- a) Mám zájem o tento obor
- b) Rozhodoval/a jsem podle kamarádů
- c) Škola je údajně lehká
- d) Škola je v blízkosti mého bydliště
- e) Šel/šla jsem tam, kde mě přijali

4. Kdo tě nejvíce ovlivnil při výběru školy?

- a) Nikdo, byl/a jsem rozhodnutý/á
- b) Rodiče, Sourozenci
- c) Kamarádi
- d) Učitelé
- e) Někdo jiný: _____

5. Jak daleko je škola od tvého bydliště?

- a) Bydlím u školy (cesta do školy trvá 5-10 minut)
- b) Do 5 km (cesta do školy trvá do 30 minut)
- c) Do 10 km (cesta do školy trvá do 45 minut)
- d) Do 20 km (cesta do školy trvá do 60 minut)
- e) Jiné: _____

6. Kde bydlíš?

- a) Doma s rodiči
- b) Na internátu
- c) V pěstounské péči
- d) Jiné: _____

7. Jak se dopravuješ do školy?

- a) sám
- b) se spolužákem/spolužáky
- c) s rodiči

8. Znal jsi někoho na této střední škole předtím, než jsi sem nastoupil?

- a) Ano
- b) Ne

9. Koho jsi znal na této střední škole, než jsi sem nastoupil?

- a) Staršího žáka
- b) Učitele
- c) Šel/šla jsem na školu společně s kamarádem/kamarádkou
- d) Nikoho jsem neznal
- e) Někoho jiného: _____

10. Jaký je celkový počet studentů ve tvoji třídě?

_____

11. S kolika spolužáky ve své třídě jsi každý den v kontaktu?

_____

12. S kolika spolužáky si ve své třídě moc nerozumíš?

_____

13. S kým nejčastěji řešíš problémy s učivem?

- a) Učitel
- b) Spolužák
- c) Kamarád mimo školu
- d) Rodiče
- e) Neřeším problémy s nikým, pomohu si sám

14. S kým nejčastěji řešíš problémy se spolužákem/spolužáky?

- a) Učitel
- b) Spolužáci
- c) Kamarád mimo školu
- d) Rodiče, prarodiče, sourozenci
- e) Neřeším problémy s nikým, pomohu si sám
- f) Neřeším problémy, protože žádné nemám

15. Jak bys na následující stupnici definoval svoji třídu jako celek?

Přátelská	1	2	3	4	5	Nepřátelská
Poctivá	1	2	3	4	5	Falešná
Ochotná	1	2	3	4	5	Neochotná
Chytrá	1	2	3	4	5	Hloupá

16. Jak bys na následující stupnici srovnal své bývalé spolužáky ze základní školy s aktuálními spolužáky?

Přátelštější	1	2	3	4	5	Nepřátelštější
Poctivější	1	2	3	4	5	Falešnější
Ochotnější	1	2	3	4	5	Méně ochotní
Chytřejší	1	2	3	4	5	Hloupější

17. Jak bys na následující stupnici definoval učitele na této škole?

Přátelští	1	2	3	4	5	Nepřátelští
Poctiví	1	2	3	4	5	Falešní
Ochotní	1	2	3	4	5	Neochotní
Srozumitelní a naučí	1	2	3	4	5	Nesrozumitelní a nenaučí

18. Jak bys na následující stupnici srovnal učitele bývalé školy s učiteli na této škole?

Přátelštější	1	2	3	4	5	Nepřátelštější
Poctivější	1	2	3	4	5	Falešnější
Ochotnější	1	2	3	4	5	Méně ochotní
Srozumitelnější a naučnější	1	2	3	4	5	Méně srozumitelní a naučnější

19. Jak bys popsal svého třídního učitele/učitelku?

Přátelský/á	1	2	3	4	5	Nepřátelský/á
Poctivý/á	1	2	3	4	5	Falešný/á
Důvěryhodný/á	1	2	3	4	5	Nedůvěryhodný/á
Ochotný/á	1	2	3	4	5	Neochotný/á

20. Jak by ses popsal/a na následující stupnici?

Komunikativní	1	2	3	4	5	Nekomunikativní
Přátelský/á	1	2	3	4	5	Nepřátelský/á
Hodně přátel	1	2	3	4	5	Málo přátel
Společenský/á	1	2	3	4	5	Nespolečenský/á
Otevřený/á	1	2	3	4	5	Uzavřený/á

21. Jak rychle sis ve třídě našel kamarády?

- Šel jsem studovat společně se svým kamarádem
- Hned první den jsem se skamarádil
- Asi měsíc
- Stále ještě kamarády ve třídě nemám

22. Proč si myslíš, že sis kamarády zatím nenašel? (odpovíš jen, pokud si u předchozí otázky zatrhnul, že stále kamarády ve třídě nemáš)

---

23. Rozumíš si s většinou učitelů na své střední škole?

- Ano
- Ne

24. Proč si myslíš, že si s učiteli nerozumíš? (odpovíš jen, pokud si u předchozí otázky zatrhнул ne)

---

25. Co se při přechodu na střední školu změnilo? (volný čas, koníčky, náročnost, apod.)

Děkuji za vyplnění. 😊